

KULTÚRA

ROČNÍK IX. – č. 6

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

29. MARCA 2006

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Za posledné mesiace viaceré udalosti posunuli svet bližšie k situácii, ktorú Samuel Huntington nazval „zrážkou civilizácií“. Približne v období uverejnenia karikatúr Mohameda v dánskom *Jyands Posten* a fanatických reakcií v islamskom svete prišiel v Iráne k moci takisto fanatický Ahmadinežad s jeho protiizraelskými vyhrážkami na pozadí nukleárných ambícií; slobodné voľby na palestínskych územiach vyhrala radikálna organizácia Hamas; objavili sa nové dokumenty o nedôstojnom zaobchádzaní s väzňami v Abu Graib; Amerika je, zdá sa, bezvý- chodiskovo politicky, vojensky i morálne kompromitovaná v Iraku, ktorý sa už ocitol na pokraji občianskej vojny, hoci to jej *neoccons*, stále akosi nechce chápať; európski politici sa bezradne dívajú na multikultúrnu budúcnosť Európy a európska inteligencia sa utápa v nekonečných diskusiách a komentároch kritizujúcich islamské násilensvá a ich stredoveké praktiky, ale často iba provokujú a posmievať sa z náboženstva viac ako jednej miliardy moslimov na tejto zemi.

Zosekularizovaná Európa sa posmieva z toho, čo je sväté iným, lebo sama stratila zmysel

Kresťania a „zrážka civilizácií“

pre to, čo bolo sväté ich predchodcom. Kresťanského Boha nahradila celou paletou bôžikov ako tolerancia, multikulturalita, ľudské práva, sociálna spravodlivosť, sloboda tlače, odluka cirkvi od

GEORGE VIRSÍK

štátu atď., neuvedomujúc si, že tieto hodnoty moderného Západu majú svoje korene v kresťanstve, aj keď pri zrode mnohých z nich úlohu pôrodnej babky zohralo osvietenstvo. Amerika sa natoľko neposmieva, ale koná: bohužiaľ, toto konanie je konaním slona (vojenská prevaha a kultúrna arogancia kombinovaná s ignorantstvom v islamskom obchode s porcelánom, obzvlášť vo svetle nedomyšlenej vojny s Irakom).

Veľa sa právom hovorí o tom, že islamu dodnes chýba striktné rozlišovanie medzi náboženskými a politickými oblasťami a kritériami práv-

nej kompetencie a politickej moci, ku ktorému sa Západ, vrátane kresťanských predstaviteľov, iba pomerne nedávno dopracoval. Hoci prípad s Roccrom Buttiglioniem nasvedčuje, že niekedy ani európskym politikom toto rozlišovanie nie je jasné, v Európe ešte žiadnemu prezidentovi nenapadlo vyhlásiť (oprávnené či neoprávnené vojenský zásah v islamskom svete za *križiacu výpravu* a tým vedome rozjatriť bolestivú ranu v moslimsko-kresťanských vzťahoch. Európski politici a novinári provokujú skôr tým, že najprv urážky moslimov kryjú odvolávaním sa na slobodu tlače podobne, ako to už po desaťročia robia s kresťanmi, a potom keď vidia, aké dôsledky to môže mať, dostanú strach, skrývajú sa za kresťanstvo a pokrytecky vyzývajú k tolerancii a dialógu *kresťanov* s islamom!

(Pokračovanie na 2. strane)

Medzi kresťanskými stranami sa na Slovensku nevedie zápas o kresťanského voliča. Tých akoby i SDKÚ-DS, i KDH mali v rukáve. Rujú sa o priazeň maličkej, zato podivne vplyvnej skupinky, ktorej predstavitelia sa so zvláštnou aroganciou dostávajú do parlamentu na kandidátkach rozličných politických strán, aby potom pod ich hlavičkami zostavovali vládu.

V tohtoročnom volebnom ringu je v tomto zmysle akoby úspešnejší Dzurinda. Kto nezabudol na kauzu skupinka, ktorá stála predsedu SDKÚ priazeň tejto podivnej partie, tuší, prečo Mikuláš musí byť voči nej taký mimoriadne štedrý. Dokonca neváhal ísť ani tak ďaleko, že odsabotoval zákon o výhradách svedomia, za čo ho i v Česku pochválili ako politika, ktorý porazil Vatikán... No aj v tomto prípade platí, nekrič hop, pokiaľ si nepreskočil. Ja by som dokonca šiel ešte ďalej a povedal by som, nekrič hop ani potom, keď preskočíš, najskôr sa dobre pozri, do čoho si to skočil. Lebo táto podivná skupinka ne-

Kto nezabudol

TEODOR KRIŽKA

rešpektuje nič a nikoho okrem vlastných cieľov a v ich mene neváha nielen deklarovať, že veru straníckosť pre ňu nepredstavuje záväzok.

KDH v tomto zmysle akoby ťahal za kratší koniec. Ale kto pozná personálnu prepojenosť, ktorá trvá od čias VPN, ba v jednotlivých prípadoch ešte od čias disentu, vôbec nebude prekvapený, ak niektorí narýchlo konštituovani dzurindovci – v prípade, že Dzurinda uzavrie koalíciu s iným ako dnešným mocenským potenciálom – budú v budúcom parlamente hlasovať spolu s KDH a SMK. Veď nie je tajomstvom, že niektorí predstavitelia KDH už dopredu prejavili svoju „obavu“ o nestabilitu poslancových klubov po voľbách. Žeby tak jasnovidne vedeli, čo sa stane?

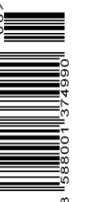
V tomto zmysle sa mi veru vidí, že si Dzurinda nadarmo mádlí ruky. Vyzerá to tak, že jeho politickej sláve už dohorieva knôt, ktorý mu podpálil „nešikovný“ stranický kolega, šéf spravodajskej služby, keď ho v takej chúlостivej veci, akou bola kauza skupinka, o veci informoval písomne. Má to iba dve vysvetlenia. Buď je dotyčný nevedomý alebo vedomý „diletant“.

Jediné, čo je na všetkom trochu pozitívne, to je fakt, že si už aj Dzurinda uvedomuje podivné fungovanie demokracie. Už varí aj on zistil, že nestačí vyhrať voľby, ba dokonca i zostaviť vládu. Treba ešte tancovať, ako ti piskajú.

Slovenská republika veru stojí pred ďalším chorým obdobím na svojej demokratizačnej ceste. Zdá sa, že o budúcich úspešných politikoch ani tentoraz nebudeme rozhodovať my voliči. Rozhodne sa o tom niekde úplne inde, aj keď tentoraz toto rozhodovanie nie je také jednoduché ako roku 1998, keď i Nemecko s Francúzskom, i anglosaská koalícia mali rovnaký názor na Mečiara. Tentoraz si dominantné štáty, ktoré sú motorom EÚ, dobre rozmyslia, či podporia sabotérov svojich vlastných politických záujmov.

Tak rád by som sa mylil. Tak veľmi by som si želal, aby slovenské vládnutie už nebolo o privatizácii štátneho majetku nadnárodným monopolom, ale už konečne aj o slovenskom občianovi. Ale vyzerá to tak, že slovenský národ ešte dlho bude blúdiť po púšti, kým pochopí, že zasľúbená zem je v ňom samom. Kým však naivne očakáva, že jeho problémy vyriešia tí, ktorí všade na svete prichádzajú za maximálnym ziskom, a bude im sám tento zisk nadháňať, zostane vo vlastnej krajine iba podnájomníkom s povinnosťou klaňať sa cudzím modlám.

www.kultura-fb.sk

Prof. JUDr. Ján Švidroň, CSc.
výskumný pracovník právnickej fakulty Trnavskej univerzity v odbore občianske právo
Bratislava, 17. marca 2006

Vážený pán
JUDr. Dobroslav Trnka
generálny prokurátor
Slovenskej republiky
Štárova ul. 2
812 85 Bratislava

VEC:
Podnet na začatie trestného stíhania proti neznámym páchateľom pre pokračujúci trestný čin podľa § 423 TZ – hanobenie národa, rasy a presvedčenia spáchaný celoplošne na území Slovenskej republiky verejným uvádzaním amerického filmu z produkcie Quentina Tarantina a režiséra Eliho Rotha *HOSTEL*, 2006, v kinematografickej distribučnej sieti a jeho propagáciou prostredníctvom reklamy filmu neprístupného mládeži do 18 rokov na plagátoch s varovaním „Skús sa nepovrazať“

Vážený pán generálny prokurátor,

v nadväznosti na moje predchádzajúce verejne prezentované iniciatívy Vám týmto podávam podnet na začatie trestného stíhania v uvedenej veci. Som presvedčený o tom, že uvedením amerického filmu *HOSTEL* došlo a naďalej dochádza k spáčeniu skutkovej podstaty trestného činu proti ľudskosti, ktoré spočíva v škandálnom hanobení slovenského národa.

Na tento film som ešte pred jeho uvedením reagoval celým radom upozornení vrátane otvoreného listu dekanovi Právnickej fakulty Trnavskej univerzity prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc., ktorý bol uverejnený v dvojtýždenníku KULTÚRA č. 3/2006 z 15. februára 2006 na str. 2 spolu s mojim súvisiacim článkom k tomu istému filmu pod názvom „Dávid a Goliáš“ a úvodníkom šéfredaktora na zhodnú tému pod názvom „Přivátec do slovenskej tvorie“ – uverejnené aj na internete: www.kultura-fh.sk.

Na zhodný problém upozorňuje v dvojtýždenníku KULTÚRA č. 5/2006 z 15. marca 2006 na str. 2 aj tlačové oddelenie ES – HZDS verejným vyhlásením pod názvom „Film Hostel je urážkou ľudskosti“.

Tento môj podnet zároveň predkladám na vedomie prezidentovi Slovenskej republiky Ivanovi Gašparovičovi a ďalším podnetní v tej istej veci v rámci civilného konania.

Prof. JUDr. Ján Švidroň, CSc.

Na vedomie:
1. Ivan Gašparovič, prezident Slovenskej republiky
2. Odbor ľudských práv MZV, p. Martina Hrvolová prostredníctvom emailu: Martina_Hrvolova@foreign.gov.sk
3. Redakcia KULTÚRA: redakcia@kultura-fh.sk
4. Tlačové oddelenie ES – HZDS: tlacove@hzds.sk

V Kultúre č. 5/2006 sme uverejnili článok Prof. JUDr. Jána Švidroňa, CSc., v ktorom vyzýva na konkrétne konanie voči hanlivému americkému filmu *Hostel*. Tento film sa, žiaľ, v marci dostal aj na plátna slovenských kín. Autor podnetu sa zároveň rozhodol podať podnet na Generálnu prokuratúru SR, ktorého fotokópiu publikujeme. S napätím budeme očakávať, ako sa zachová GP SR v tomto evidentnom prípade, keď v iných prípadoch, najmä ak ide o slovenských vlastencov, vie pohotovo konať.

Kresťania a „zrážka civilizácií“

(Dokončenie z 1. strany)

Oboje — kresťanské, „križiacké“ zdôvodňovanie vojny proti islamským krajinám ako aj ospravedlňovanie urážok moslimov odvolávaním sa na západnú slobodu tlače — je samozrejme vítanou vodou na mlyn fanatickým islamistickým kazateľom a politickým manipulátorom. Lebo ak sa v médiách či politike hovorí o *súžití* kultúry západnej a islamskej, v európskom či celosvetovom kontexte, reprezentujú dominantní sekulárni kultúrni humanisti seba a svoje hodnoty ako hodnoty západnej kultúry či civilizácie bez ohľadu na to, či sú ako také aj hodnotami kresťanskými. (Mnohé sú, ale niektoré nie sú: napríklad konzekventný kresťan nebude zosmiešňovanie toho, čo je moslimom najsvätejšie, vyhlasovať za prejav slobody tlače — pozri zneuctenie koránu zavraždením holandským režisérom Theom van Goghom, alebo karikatúry Mohameda v dánskom *Jyands Posten*. Ak sa však hovorí o *zrážke* kultúry západnej a islamskej, pripomína sa veľmi hlasito, že ide vlastne o konflikt medzi islamom a kresťanstvom a mo-

ralizuje sa o potrebe vzájomnej tolerancie oboch týchto klasických náboženstiev.

Obávam sa, že iba málo kresťanov vidí, ako je historická zviaznosť kresťanstva s Európou taktó zneužívaná v súboji dvoch silnejších prúdov: islamského, ktorý je v Európe demograficky na vzostupe, a sekulárne humanistického, ktorý tu určuje vládnucu ideológiu. Tí najkratkozrakší medzi nimi budú ešte aj schvaľovať právo provokatérov urážať a zosmiešňovať pod kepienkou slobody tlače. Bolo vrcholne odporne pozorovať na televíznej obrazovke úšmuk talianskeho ministra Roberta Calderolho, keď si so slovami

Amerikou, bude v záujme kresťanov stáť za hocikým, kto povedie Európu či Ameriku, a to nielen preto, že tu žijú, ale aj preto, že kultúrno-politická alternatíva by pre nich bola horšia. To platí aj o kresťanských menšinách v islamských krajinách, hoci vystupňovaním konfliktu medzi islamským svetom a Západom predovšetkým oni najviac trpia už dnes. Ide však o to, že nie je v záujme nikoho — ani kratkozrakých karikatúristov a ich apologetov, ani kultúrno-psychologicky naivných „križiakov“ — tento konflikt vystupňovať, aj keď na európskej pôde sa ešte stále drží iba na verbálnej úrovni (výnimky: Madrid, Londýn).

Kresba: Andrej Mišanek

Posledné bravúry Američanov v Iraku a pravdepodobná nová vojna tenzoraz proti Iránu zaberajú viac a viac priestoru v úvahách mnohých myslacích ľudí vo svete, ale aj v samotných Spojených štátoch amerických. I keď sú ešte mnohí Američania zaslepení či pobalamutení súčasnou americkou vládou, a nielen Američania. Tuto sú dva príklady, ktoré nútia každého uvažujúceho človeka zamyslieť sa.

Prečo Spojené štáty americké potrebujú vojnu

Svojou rozlúčkovou rečou k americkému ľudu v roku 1961, ktorú Dwight Eisenhower predniesol, keď odchádzal z prezidentskej funkcie, prekvapil mnohých poslucháčov. V jednej jej časti totiž upozornil na nebezpečenstvo rastúceho vplyvu vojensko-priemyselného komplexu, ako to on nazval. Tento termín dovtedy neexistoval. Nebezpečenstvo spočíva v tom, vyhlásil Eisenhower, že vojenské ustanovizne svojím konaním riskujú podkopanie základných ľudských noriem, dokonca aj princípy americkej demokracie. O štyridsaťpäť rokov neskôr mladý americký filmár Eugene Jarecki preveruje tieto Eisenhowerove výroky v dokumentárnom filme *-Prečo bojujeme-* nakrútenom v tieni irackých udalostí. Tento 98-minútový film je vlastne anatómiou americkej vojenskej mašinérie a rastu americkej nadvlády.

Jednou z hlavných postáv v tomto dokumente je Wilton Sekzer, policajt na odpočinku v New Yorku. Tento vietnamský veterán stratil syna Jasona 11. septembra 2001 počas atentátu na World Trade Center. Ako dobrý vlastenec, plný dôvery k prezidentovi, plne podporil vojnu proti Iraku. Na jednu raketu odpálenú na Bagdad so súhlasom armády napísal vetu: „V milovanej spomienke na Jasona Sekzera.“ Niekoľko mesiacov neskôr, keď pán Sekzer počul v televízii vyhlásenie prezidenta Busha, že sa nedokáža žiaden kontakt medzi Saddámom Husseinom a 11. septembrom, vyhlásil: „Vláda zneužila moje vlastenectvo a moju snahu po odplate za môjho syna. Bol som schopný veriť čomukoľvek.“

Štyri roky po 11. septembri 2001 Wilton Sekzer ilustruje pochybnosti a pocit oklamania, ktorý trápi mnohých Američanov v súvislosti s udalosťami okolo Iraku a spo-

sobom, akým ich Bushova administratíva predstavuje. Pri návšteve Montrealu 28. februára Jarecki vyhlásil, že vo svojom filme *Prečo bojujeme?* hľadá odpoveď na základné otázky: Prečo vyvolávame vojnu? Aký efekt to zanechá na iných? Aký dôsledok to zanechá na nás? Zdá sa, že realizátor tohto už druhého filmu s podobnou tematikou, po filme *Procesy* Henry Kissingera, sa nemýli. Dokazuje to aj fakt, že film získal hlavnú cenu poroty na Sandance Film festivalu 2005 ako aj nesmierny úspech od počiatku jeho premietania v New Yorku a v Californii.

Emmanuel Todd: APRÉS L'EMPIRE (Po ríši)

Kniha v poslednom čase zaujala veľkú pozornosť svetovej čitateľskej obce. Emmanuel Todd nie je niekto neznámy. Publikoval mnoho kníh a jedna z nich LA CHUTE FINALE (Finálny pád), ktorú publikoval v roku 1976, rozvíjala dokonale politickú hladinu oboch strán železnej opony. V tejto knihe Todd ohlásil skorú dekompozíciu sovietskeho bloku. Jeho predpovede sa koncom 80. rokov skoro do písmena uskutočnili.

V knihe *Po ríši* predpovedá neodvratný vývoj svetovej situácie, v ktorej USA stratia svoju totálnu, neodskriepiteľnú svetovú nadvládu. Americké impérium ako také zanikne. Svet je veľmi veľký, veľmi rozdielny, veľmi dynamický, aby akceptoval nadvládu jednej jedinej veľmoci. Príklad síl demografických a kultúrnych, priemyselných a finančných, ideologických a vojenských, ktoré menia planétu, neakceptuje banálnu víziu nezraniteľnej Ameriky. Emmanuel Todd tu predstavuje reálny obraz veľkého národa, ktorý bol jedno obdobie nezraniteľný, ale ktorého relatívne upadanie sa javí nezmeniteľné. Spojené štáty boli jeden čas potrebné pre rovnováhu sveta; no dnes si nemôžu udržať hladinu života bez pomoci ostatného sveta. USA svojimi vojenskými aktivitami proti bezvýznamným štátom maskujú svoj ústup. Vojna proti terorizmu, Irak, os zla nie sú nič iné ako zámienkky, lebo nemajú viac silu kontrolovať strategických a ekonomických hráčov, mocností, akými sú Európa, Rusko, Japonsko a Čína. Podľa Todda Spojené štáty sa stanú len jednou z mnohých mocností.

TIBOR KOVALIK, Kanada

„môj Boh je láska rozhrnul košeľu, aby ukázal, že má na tričku vytlačenu karikatúru, ktorá uráža vyše jednu miliardu moslimov. A to bolo iba pár dní po uverejnení encykliky *Deus caritas est* („Boh je láska“).

Pritom nielen islamistické výtržnosti, ale ani sekularistické nevkusnosti a urážky toho, čo je moslimovi sväté, nemajú s (dnešným) kresťanstvom nič spoločné. Mnohí, vrátane kresťanov, si neuvedomujú, že po psychologickú stránku moslimská viera v Allaha a oddanosť Mohamedovi je rovnako fanatická a provokovateľná, ako bola v Európe kresťanská viera v Boha a oddanosť Ježišovi ešte len pred pár storočiami. Ani neviem, koľkým katolíkom je napríklad známe, že kardinál Achille Silvestrini v zastúpení Vatikánu už začiatkom februára vyhlásil, povedľa odsúdenia násilencov zo strany nahuckaného davu: „Sloboda satiry, ktorá uráža sentimenty iných, sa stáva nadávkou (*abuse*). Možno mať porozumenie pre satiru o kňazovi, ale nie o Bohu. Čo sa týka islamu, mohli by sme mať porozumenie pre satiru na ich zvyklosti a chovanie, ale nie ak ide o Korán, Alaha a Proroka. Celý kresťanský svet je veľmi zarmútený a ubolený pre satiru tohto druhu, ktorá je namierená na ich bratov iného vierovyznania.“

Pravda, kresťania sú v hocako zosekularizovanej Európe či Amerike na tom oveľa lepšie ako kresťanské menšiny v islamských krajinách. Ak by teda malo dôjsť k *naozajstnej*, teda nie iba verbálnej, *zrážke* medzi islamským svetom a Európou či

Za daného stavu je preto v Európe, ale i v Amerike, *minimálnou* povinnosťou kresťanov neprilievať olej do ohňa nerozmyslenými výrokmi či dokonca akciami. *Maximálnym* programom by bola funkcia arbitra v tomto konflikte. Lebo kresťanstvo — presnejšie kresťanstvo budúcnosti ako si ho predstavujem, lebo podľa mňa dnes to ešte málokto kresťan vidí podobne — má *obsahom* svojej viery bližšie k islamu ako k sekulárnym humanistom, ale jej spoločenskou *formou* a svetonázorovou orientáciou má zasa bližšie k sekulárnym humanistom.

Tieto dve vlastnosti ho stavajú do (ešte len potenciálnej funkcie *katalyzátora* premien a zmierenia na tomto kontinente. Ale aj v globálnom kontexte.

Križiacke boje kresťanov s moslimmi patria do stredoveku a povýšenecké púzovanie bezbožníkov do predchádzajúcich storočí. Toto treba trpezlivo vysvetľovať a na tejto platforme sa snažiť stretnúť s moslimmi v snahe o izolovanie ideologických nespratníkov po oboch stranách tejto 'zrážky civilizácií. Nebude to ale ľahké ich presvedčiť o tom, že aj oni môžu prijať osvieteniské korektúry bez toho, aby museli obetovať podstatu svojho náboženstva, obzvlášť preto, že sa to kresťanom zatiaľ podarilo iba za cenu kvantitatívnych strát.

Každá iná alternatíva by však znamenala katastrofu.

Kolínske listy 11
GEORGE VIRSÍK

Bača Zátroch sa z vršku (Háj) tak dlho díval na dedinu (Zvolenskú Slatinu), až mu po rokoch pozorovania začalo byť všeličo jasné. Prišiel na to, ktorý z gazdov má Zemský kľúč.

(Z knihy M. Ďuričková: Zemský kľúč)

Budúcnosť bez koncepcie

Ani po pätnástich rokoch existencie demokratického štátu nemáme ešte ucelenejšiu predstavu o našom rozvoji a budúcnosti. Nevyhnutne nasleduje otázka: prečo? A história nám hneď ponúka odpoveď. Koncepciu štátu nemáme z toho istého dôvodu, prečo sme ju nemali ani v minulosti. Alebo inakšie, akési koncepcie boli síce vypracované, ale vonkoncom neukazovali ružovú budúcnosť. A preto neboli zverejňované. Svojho času bol napríklad vypracovaný tzv. Projekt republiky. Len celkom okrajovo sa o ňom zmiňuje odborná literatúra: „Bohužiaľ, nedostatočná kompletizácia a inventarizácia stále sa meniacich potrieb a požiadaviek značne oslabilu svojou neúplnosťou (starnutím údajov) možnosti jeho výraznejšieho využitia“.¹

Samizdatová budúcnosť

V pamäti máme aj dokument Československo 2000, ktorý koloval v skrátenej samizdatovej verzii v osemdesiatych rokoch. Bolo z neho zrejme, že nás čaká množstvo vážnych rozvojových ťažkostí, ktoré sa mali už dávno začať riešiť. Inak bude ich dopad veľmi ťažký. Skutočnosť tento dokument v mnohom predbehla. Až natoľko, že Československo sa roku 2000 ani nedožilo.

Podobne tomu bolo so samizdatovou publikáciou Bratislava nahlas, ktorá sa koncom osemdesiatych rokov kriticky zamýšľala nad vývojom nášho hlavného mesta. Jej autori boli vystavení rôznemu osočovaniu. Vari ako jediný sa autorov zastal L. Feldek v tom zmysle, že nie škandalizovanie, ale odborná diskusia bola na mieste. Tej sa však autori nikdy nedočkali.

S budúcnosťou

nie je čosi v poriadku

Že s našou budúcnosťou nie je čosi v poriadku, rozoznali nielen viacerí technici a národohospodári, ale aj neveden básnik. L. Feldek prirovnal našu budúcnosť k tikajúcej pomaranču – zamaskovanej časovanej bombe.

V. Mináč to videl takto: „Krásne a ešte krajšie zajtrajšky, všeobecný a večný všefudový majáles, večne zelené pastviny a večne tučné kravy, nirvána, raj, nasýtenosť v bratstve a bratstvo nasýtených... oáza, osviežujúci prameň, východisko: budúcnosť... Veľmi dlho nás bombardovala takáto budúcnosť. Boli sme ňou doslova rozbombardovaní: žijeme v jej troskách.“²

Prognostické práce sa nezverejňovali, a nezverejňujú, lebo keď by sa povedalo A, vynútila by si verejnosť aj povedanie B. Čiže asi by nútala riadiace špičky vypracovať takú stratégiu, ktorá by nepriaznivú budúcnosť zvrátila. „A“ však doteraz nikto oficiálne nevyšlovil. Preto nejestvuje ani „B“? Vniest svetlo do temnot okolo našej budúcnosti naráža na nepochopiteľné prekážky. A to ako v socialistických, tak opätovne aj v kapitalistických podmienkach. Je tu zrejme akýsi nepriaznivý spoločný menovateľ, ktorý nezávisí od ideológie.

Každá oficiálne vyslovená vízia by bola po určitom čase konfrontovaná so skutočnosťou. No a tá konfrontácia by zrejme nedopadla dobre. Skladali by sa účty a hľadali by sa príčiny zlyhania. Verejnosti by museli byť ukázaní vinníci a obetní barani. Vyslovením vízie, si vládnuca garnitúra zakladá svojho druhu opraty, pričom kočím sa stáva národ. Myslím si, že podstata nechuti k víziám tkvie aj v tom, že vyslovenie vízie značne znižuje možnosti manévrovania v poltieni, lebo každý jeden krok, každé

JÁN MASARYK

Ku koncepcii budúcnosti Slovenska (1)

rozhodnutie riadiacich štruktúr by bolo sledované optikou vízie zvonku (verejnosťou) aj zvnútra (inými členmi riadiacich štruktúr). Veď pripusťme prosím, že aj medzi členmi riadiacich managementov sa nájdu takí, ktorí svoju úradnú moc nezneužívajú.

Naša značná nedôvera voči riadiacim štruktúram má svoje hlboké opodstatnenie. Vidíme, že celou našou históriou sa v takej, či onakej forme, prítajne, zjavnejšie, alebo aj celkom otvorene, prejavuje cudzopasný charakter vládnucich elit. Odstrániť tento rys vládnutia sa doteraz nepodarilo ani v jednom spoločenskom zriadení, hoci každá revolúcia bola v prvom rade pokusom odštváňovať, alebo deratizovať spoločnosť. Dodajme, že išlo zakaždým o pokus neúspešný.

Mocenská elita nie je za žiadnu cenu ochotná vzdať sa svojho koristného príživníctva, ktoré je príčinou obrovského plytvania na štátnej úrovni, hlavným zdrojom inflácie a labilitu.

Pravidelné česanie deratizačným hrebeňom častejšej konfrontácie s rozvojovou víziou by znamenalo koniec relatívne pohodlného života riadiacich elit. Prečo pohodlného? Lebo je prakticky bez spätných väzieb. Bez ostrôh. Nie je to práca, ktorou by naša politická špička prijímala „účasť na kríži Ježišom“, ako sa vyjadril v jednej svojej básni - modlitbe K. Wojtyła.

Nechcem tým povedať, že sa riadiace elity svojim spôsobom aj nenadrú. Sú všeličím zaneprázdnení a veľmi ulietaní. Len výsledný efekt ich práce sa nám akosi stráca.

Naše vedenie nemá totiž založené ani opraty (jasne vyslovenú rozvojovú víziu), ani ostrohy, ktorými sú silné spätné väzby so životnou úrovňou občanov. Alebo je vari morálne v poriadku, keď si poslanci odsúhlasia zvýšenie plátov, hoci krajina neprekvitá?

Kým národ dennodenne visí pribitý na kríži ťažkej práce, čiže drie na národa poli dedičnom, elita sa najmä dčne hašterí. A v pozadí vari každého takéhoto hašterenia ide stále o to isté: o cudzopasné korytá.

Nesystémovosť ako systém

V podstate všetky opatrenia našich demokratických vlád, nech sa týkajú akejkoľvek otázky, riešia problémy na úkor obyvateľstva, zvyšovaním cien, zvyšovaním daní a reštrikciou. Čas však ukazuje, že ide o nesystémové opatrenia, ktoré neriešia podstatu problémov.

Správnosť fungovania systému riadenia zabezpečujú spätné väzby s realitou. Ak sú tieto väzby nedostatočné, systém sa odtrhne od skutočnosti. Len si pripomeňme hoci Stalinov článok „Závrat z úspechu“, v ktorom oslavoval kolektivizáciu poľnohospodárstva v čase utajovaného hladomoru. Alebo Hitlerovo riadenie bojových operácií neexistujúcej svetovej vojny. Alebo vleký nedostatok skoro všetkého, pred rokom 1988, hoci päťročnice sa plnili v predstihu. A čím iným, než odtrhnutím od reality sú na jednej strane dobré makroekonomické výsledky, toľko vysmievané terajšou vládnu garnitúrou za Mečiara a na druhej strane rastúce množstvo občanov na hranici chudoby?

Kde sa stráca efekt z dobrých makroekonomických výsledkov, že z neho tak málo dotecie k občanovi?

Ostrohy pokroku – spätné väzby elit s životnou realitou

Prognózy zrejme nie sú vypracované a zverejnené preto, lebo by politici, štátni úradníci a managementy podnikov museli zmeniť svoje správanie sa. Museli by si nasadiť tie isté ostrohy, ktoré ži-

vat nemilosrdne nasadzuje bežnému pracujúcemu občanovi. Museli by množstvo svojich kompetencií delegovať na nižšie rozhodovacie úrovne. Výrazne by tak oslabili svoje mocenské pozície. Zrušili, či aspoň zmenšili by sa tým mnohé korupčné príležitosti. Ako si máme vysvetliť liknavé vybavovanie Úniou už odsúhlasených peňazí z eurofondov, pre rozvojové projekty v zaostávajúcich regiónoch Slovenska?

Uvediem príklad, ako môžu také ostrohy vyzeráť povedzme v priemyselnom podniku.

Kooperujúca konkurencia

Zdanlivo nezmyselné slovné spojenie. Už Svätoplukove prúty však boli práve o tom. Príklad nie je prebratý z odbornej literatúry, ale je zistený vnímavým pozorovateľom priamo na mieste. Je to zároveň ukážka, ako ťažko sa niektoré skutočnosti dostávajú do povedomia teoretickej a tým aj praktickej sféry. Vec na zamyslenie.

Celoštátne združenie podnikov daného odvetvia (išlo o japonské oceliarnie) nie je spolok pre parádu. Vo vnútri štátu si totiž podniky nekonkurujú, ale kooperujú. Združenie rozdeľuje domáce aj zahraničné objednávky podľa dohodnutého kľúča tak, aby sa práca ušla všetkým podnikom, ktoré sú jeho členmi, tým najmodernejším, aj tým zaostalejším. Rentabilita podnikov je vyladená tak, aby boli ziskové aj keď pracujú len na cca 60 % svojej kapacity. V tom čase, v osemdesiatych rokoch, vyrábalo Japonsko na 1 milión obyvateľov toľko ocele koľko Československo. Ibaže už vtedy v porovnaní s nami iba s desiatinou zamestnancov! Neuveriteľné je, že napriek 40% kapacitnej rezerve sa v danom odvetví stále stavajú úplne nové závody.

Ako vyzerajú ostrohy

Na vzhľad ostrôh veľmi nezáleží. Od prípadu na prípad vyzerajú inakšie. Niekedy je ťažké rozoznať ich. Bývajú rôzne schované a maskované. Ale uvidieť sa dajú. Princíp ostrôh spočíva v tom, že ten, kto koná proti záujmom firmy, proti jej stratégii, alebo hoci aj ten, kto sa iba nesnaží, koná proti svojim vlastným záujmom.

V princípe je dôležité, aby mali ostrohy nasadené práve ľudia, ktorí sú v kľúčových pozíciách. V prípade podnikov sú to ich riaditelia. Tak sa na to pozrieme.

Doslova existenčne dôležité sú pre riaditeľov koncepcie rokovania nad projektmi nových podnikov. Rokovaní sa musia zúčastniť riaditelia všetkých továrni združení. V svojich pripomienkach k predkladanému projektu sú veľmi aktívni a poveda všetko, čo sa behom uplynulej doby podarilo zlepšiť, vyvinúť, usporiť a úspešne vyskúšať v ich podniku. Na tomto fóre sa zverejňujú všetky technické a organizačné podnikové tajomstvá. Keby neboli vzájomné konkurenčné boje utlmené združením, nevyzradili by riaditelia tieto tajnosti ani na mudičlach.

To je dôvod, prečo sa do projektov dostane mnóstvo technických a organizačných noviniek. Preto každá nová továrň predstavuje novú generáciu.

Po skončení rokovania, riaditelia tajne hlasujú. Hlasovaním určia, kto z nich bol počas rokovania - najslabší. Ak sa stane, že sa to isté meno objaví ako posledné aj pri nasledujúcom rokovaní, príde pán riaditeľ o svoju funkciu. No a to sú tie ostrohy.

Dôsledky spätnej väzby

Pod tlakom hlasovania, rozumej možnej straty funkcie, podporuje každý riaditeľ zlepšovateľské hnutie. Snaží sa zavádzať technické a organizačné noviny-

ky. Usiluje sa, aby mal v závode prinovalné prostredie. Veď v konečnom dôsledku od toho závisí jeho zotrvanie vo funkcii.

V svojom úsilí má podporu celej riadiacej sféry, lebo výmenou riaditeľa by sa vymenila aj podstatná časť jeho mužov, čiže vedenia podniku. Netreba preto pripomínať, že riaditeľ ide na rokovanie výborne pripravený.

Novopostavený závod, ktorý vznikne na základe takýchto oponentúr, by pochopiteľne vedel konkurenčne zlikvidovať väčšinu podnikov v združení. Ale združenie to nedovolí. Veď nová továrň nie je len spoločným dieťaťom združenia z hľadiska know how, ale aj z hľadiska financií. Ide o združenie investíciu. Technicky najzaostalejší závod je potom možné zlikvidovať. Zamestnanci zrušeného závodu nejdú na dlažbu, ale dostávajú prácu v iných závodoch združenia. Technika sa predá do tretieho sveta, alebo do šrotu. Na jeho mieste sa môže rekonštrukciou, prestavbou, alebo na demoláciami uvoľnenom území, postaviť nový závod. A paralelne s likvidáciou, ak nie už skôr, začínajú oponentúry nad jeho projektom.

Vzácní

„rozhnevaní mladí muži“

Veľmi významná je netechnická produkcia závodov združenia, ktorá nám pri bežnom pohľade uniká. Je to cieľavedomá žatva „rozhnevaných mladých mužov“. Práve rozhnevaní mladí muži dostávajú životnú príležitosť pri spúšťaní nového závodu do prevádzky. Ako vzácna smotana sú títo agilní a s daným stavom nespokojní ľudia zberaní zo všetkých závodov a tvoria jadro vedenia a osadenstva najnovšieho podniku. A od prvej chvíle vo funkcii sa aj riaditeľ najnovšej továrne, ešte stále rozhnevaný mladý muž, musí so všetkými dôsledkami zúčastňovať oponentských konaní nad novým projektom.

U nás „rozhnevaných mladých mužov“ už vlastne ani nemáme. Asi sa musia odísť „hnevať“ za prácou kdesi do zahraničia. A nikto nikdy nespočíta straty, ktoré nám tak vznikajú.

Tieň, ktorý socialistická ekonomika nevedela prekročiť

Ak to niekomu závaňa priam čímsi socialistickým, veľmi sa mylí.³ K podobnej forme kooperácie sa znarodnené podniky zachopili vari iba v období Veľkej vlasteneckej vojny. Pri presune sovietskych priemyselných závodov na východ, museli tieto začať opätovne vyrábať na nedostatčne pripravených územiach a v šibeničných termínoch. Ich dodržanie bolo vymáhané aj trestami smrti. Ostrohami bola teda smrť riaditeľa. Len pod takýmto vysokým tlakom sa

z byrokrata stal improvizujúci novátor.

Voľakedajšie socialistické závody sa ku kooperácii, ktorá by vytvorila prinovalné prostredie, nikdy neprepracovali. Naopak. Mamutie podniky boli hegemónmi na vnútornom trhu. A monopol, to je koniec pokroku a inováciám.

V princípe veľmi nezáleží, či ide o monopol v podmienkach socialistických, alebo kapitalistických. V Edisonových časoch sa v amerických karikatúrach zobrazovali veľké monopoly ako druhohorné jaštery. Z tohto hľadiska žijeme na Slovensku ešte stále v jurskej dobe. V socialistických podmienkach bola forma monopolu dotiahnutá do vrcholnej dokonalosti. Už v roku 1942 sa vyjadril fyzik Kapica, nositeľ Nobelovej ceny, že presadiť v Sovietskom zväze v niektorej oblasti čo i len malé zlepšenie je prakticky skoro nemožné. Kým toto bolo bagatelizované ako výrok excenrického vedca, o skoro pol storočia neskôr môžeme priam ako výkrik zúfalstva vnímať Gorbačovov výrok: „Praktická realizácia všetkého, čo nezodpovedá terajšej svetovej úrovni, musí byť zastavená, lebo keby sme teraz uskutočňovali projekty, ktoré sú zastarané... naplánovali by sme si zaostávanie na 15 – 20 – 25 rokov.“⁴

Odkiaľ však vziať inovácie na svetovej úrovni a ako donútiť monopoly aby začali tieto inovácie zavádzať do praxe, keď stále platilo to známe Kapicovo, že „zaviesť do praxe nejaké zlepšenie je prakticky skoro nemožné“?

Každý dobre fungujúci systém musí používať ostrohy

Bežný občan existenčne ostrohy nasadené má. Je to ono klasické: Kto nepracuje, nech nej. (Toto je zmierňované sociálnou záchytnou sieťou, ktorá by však mohla byť menšia, keby bola menšia nezamestnanosť). Ale aj kto pracuje, nemá zaručenú slušnú životnú úroveň. Okrem iného sa podchvíľou ocitá v novom legislatívnom prostredí, ktoré sa ho zakaždým dotkne v prvom rade finančne. Život jednoducho stále dražie.

Keď vládne chýbajú peniaze, zvyšší jednoducho daň z pohonných hmôt, alebo zdrazí cigarety.

Nasadiť riadiacim špičkám ostrohy v podobe existenčných spätných väzieb, nedokázalo ani naše minulé a zatiaľ ani naše súčasné zriadenie. Naša byrokracia sa tak postupne stáva svojou inovačnou bariérou. Veď podobne ako továrne horevúdeného oceliarskeho združenia by mali fungovať napríklad aj subjekty Združenia miest a obcí Slovenska, alebo Vyššie územné celky, alebo nemocnice, alebo hoci múzea. Alebo hoci celý náš štát a naša vláda.

POZNÁMKY

1 IN: E. Teschler, E. Sova: Průmyslové stavby – projektování průmyslových závodů, VUT, Brno 1973, str. 22

2 IN: V. Mináč: Budúcnosť a čo s ňou? Predvoj 52/1966

3 Informáciu nám dal na profesijnom stretnutí architektov Hutných Projektov v Lipovej (Jeseníky), Ing. F. Čihák, voľakedajší technický námestník Hutného Projektu Praha, po návrate vládnej delegácie z cesty po Japonsku, v r. 1985.

4 IN: M. Gorbačov: Naše premeny sú skutočnou revolúciou dneška, Smena 4. 8. 1986.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

Kresba: Andrej Mišanek

KULTÚRA: - *V čom spočíva podstata Opus Dei?*

MARCO GAMBINO: - Druhého októbra 1928 Josemaría Escrivá „videl“ Opus Dei. Vždy používal toto slovo „vidieť“, keď chcel poukázať na to, čo sa daného dňa stalo – že Boh mu ukázal Opus Dei, a dodal, že videl Opus Dei také, aké malo byť navždy.

Čo vlastné videl? Posolstvom Opus Dei je snaha, aby muži i ženy všetkých spoločenských vrstiev hľadali svätosť uprostred každodenného života. Jeho snahou je pomôcť ľuďom žijúcim uprostred sveta – bežným ľuďom, ľuďom z ulice, aby žili naplno svoj kresťanský život, pokračovali vo svojom normálnom živote, vo svojej každodennej práci, aby mali svoje sny a túžby. Pretože svätosť nie je len vecou vyvolených, práve naopak, božskými sa môžu stať všetky pozemské cesty. To je aj odkazom Druhého vatikánskeho koncilu, ktorý vyhlásil všeobecné povolanie k svätosti.

KULTÚRA: - *Čo znamená byť veriacim Opus Dei?*

MARCO GAMBINO: - Veriaci Opus Dei sú ľudia, ktorí žijú uprostred sveta, kde vykonávajú svoje povolanie. Keď sa priblížia k Opus Dei, nezanechajú svoju prácu, ale práve naopak, hľadajú duchovnú pomoc, aby ju mohli posväcovať, aby sa pre nich stala prostriedkom posväcovania seba i posväcovania druhých. Nezmenia svoj stav, ale sa snažia slúžiť Bohu a iným práve vo svojom stave.

Do Opus Dei patria aj diecézni kňazi, vrátane biskupov, ktorí sa stávajú členmi Kňazského spoločenstva Svätého Kríža. Svojím členstvom však neprestávajú byť aj naďalej diecéznymi kňazmi inkardinovanými do svojej diecézy, podriadenými svojmu biskupovi, ale práve naopak – sú vedení k väčšej jednote so svojím biskupom i ostatným klerom. Opus Dei im ponúka duchovnú pomoc tak, ako to odporúča Druhý vatikánsky koncil. Konajú sa aj prednášky pre seminaristov, ktorí sa ich zúčastňujú vždy so súhlasom oprávneného biskupa.

Normy zbožnosti, ktoré sa členovia Prelatúry snažia plniť, tvoria duchovný životný plán. Tento životný plán sa dá, kvôli rôznorodosti podmienok, v ktorých žijú, prispôbiť týmto životným podmienkam, ako sa dá napasovať rukavica na ruku. Denná účasť na Svätej omši, osobné rozjímanie, modlitba svätého ruženca, návšteva Najsvätejšej sviatosti v nejakom kostole, Anjel Pána i krátke spytovanie svedomia sú zbožnosti, ktoré ich vedú k tomu, aby žili v Božej prítomnosti počas celého dňa, a tak posväcovali svoju prácu. Pre zlepšenie vnútorného života i formácie sa konajú týždenné prednášky a krúžky, mesačne duchovné obnovy a ročne duchovné cvičenia, na ktorých sa môžu zúčastniť tak členovia Opus Dei, ako aj ich priatelia a všetci, ktorí si to želajú.

KULTÚRA: - *Aké má právne postavenie Opus Dei v kanonickom práve?*

MARCO GAMBINO: - Zakladateľ Opus Dei si bol vedomý dôležitosti práva. Charizma Opus Dei si vyžadovala právnu formu, ktorá pri jeho vzniku ešte neexistovala. Nejestvovala taká právna formula, ktorá by zahrňovala jednotu laikov i kňazov, čo je zloženie samotnej Cirkvi, ale by nebola diecézou. Opus Dei sa narodilo v lone Cirkvi, čiže má jej krv a jej život. K pôvodnej charizme patrí aj to, že členovia Opus Dei nemajú iné posvätenie než duchovný znak, ktorý zanechávajú sviatosťou uvádzania do kresťanského života. Nie sme rehoľníci v tom zmysle, že nemeňte náš stav, aby sme mohli žiť Bohu „zasvätený život“.

Keď bola Druhým vatikánskym koncilom uznaná právna jednotka osobnej prelatury, konečne dostalo Opus Dei presne tú právnu formu, ktorú potrebovalo, aby mohlo slúžiť Cirkvi podľa svojej pôvodnej charizmy. Hneď od začiatku rátať Josemaría Escrivá s tým, že vhodnou právnou formou by bola sekulárna štruktúra s osobnou jurisdikciou. V roku

Na slovíčko, Opus Dei

Rozhovor s Marcom Gambinom, členom Opus Dei, advokátom narodeným v Chile, ktorý býva na Slovensku od roku 1996 a pracuje v advokátskej kancelárii

O niečom počuť ešte neznamená, že to aj poznáme. „Počuť“ o Opus Dei zvyčajne znamená skôr zneistiť, ako sa zbaviť pochybnosti. Čo vie o Opus Dei priemerný človek? Možno len toľko, čo sa dočítal v novinách (niekoľko ostavcov), do počul v televízii alebo čo mu povedali iní, ktorých poznatky pochádzajú približne z tých istých prameňov.

Na jednej strane je evidentné, že Opus Dei má v Cirkvi dôležité postavenie. Sved-

čí o tom fakt, že má približne 84 000 členov, medzi ktorými je okolo 1 500 kňazov. Všetci ostatní sú laici, ľudia deväťdesiatich rôznych národností žijúci uprostred sveta, väčšinou vydaté ženy a ženatí muži.

Opus Dei je katolícka inštitúcia, ktorú na konci dvadsiaty rokov založil španielsky kňaz Josemaría Escrivá. Zomrel roku 1975. 6. októbra 2002 bol svätorečený.

Na druhej strane čitateľ, ktorý si chce ujasniť svoje predstavy, zostáva naďalej

v rozpakoch. Nezdá sa totiž, že nadšeným slovám o Opus Dei rovnako jasne zodpovedá aj jeho priamo viditeľná a pozorovateľná existencia. Isteže, literárne diela jeho zakladateľa sú v predaji – napríklad „Cesta“ dosiahla náklad viac než 4 milióny výtlačkov-, členovia Opus Dei zaplňajú kostoly. Ale aký je dôvod existencie Opus Dei a čomu Opus Dei slúži? Čo robí tých jeho 84 000 členov? Takže vráťme sa opäť na začiatok a položíme si otázky.

Josemaría Escrivá

1982 Pápež Ján Pavol II zriadil Opus Dei ako osobnú prelaturu závislú od Kongregácie biskupov.

KULTÚRA: - *Mohli by ste presne vysvetliť postavenia osobných prelatur?*

MARCO GAMBINO: - Presne vysvetlenie postavenia osobných prelatur alebo analýza konkrétneho postavenia Prelatúry Svätého kríža a Opus Dei prekráčajú možnosti a úmysly tohto článku. Ale vo vzťahu k právnemu postaveniu môžem povedať, že osobné prelatury sú inštitúcie, ktoré sú súčasťou pastoraľnej a hierarchickej štruktúry Cirkvi. Skladajú sa z kňazov a z diakonov svetského duchovenstva a z laikov, ktorí sa na základe dohody môžu pripojiť k prelature. Na čele je prelát s biskupskou vysviackou alebo bez nej ako jej vlastný pastier (ordinarius proprius). Je menovaný Svätým Otcom a riadi prelaturu s cirkevnou právomocou (potestas regiminis resp. postestas iurisdictionis).

Činnosť Prelatúry Svätého kríža a Opus Dei smeruje k ohlasovaniu všeobecného povolania k svätosti, k poskytovaniu duchovných a formatívnych prostriedkov potrebných na priblíženie sa k tomuto cieľu podľa ducha vlastného Diela a k umožneniu venovať sa tomuto ideálu života pri nasledovaní zvláštneho Božieho volania, ktoré nemeňte osobnú situáciu v živote tých, ktorí mu odpovedajú.

KULTÚRA: - *Podľa Vás - aké črty má spiritualita Opus Dei?*

nie cirkevnými iniciatívami. Ponúkajú vzdelávaciu činnosť a za katolícku formáciu je zodpovedná Prelatúra.

Podľa svätého Josemaríu Escrivá apoštolát nemôže spočívať len v jednoduchých vonkajškových činnostiach, v nejakej práci navyše, v obetovaní času alebo peňazí, ktoré sa zvonka pridávajú k úsiliu kresťana o svätosť. Túžba po rozdávaní daru spásy musí vzniknúť zo spojenia kresťana s Kristom, apoštolát má vytrysknúť z jeho prehojného vnútorného života. Zorganizovanie činnosti nie je to najpodstatnejšie. Najprv modlitba, potom pokánie a až potom, teda na treťom mieste, činnosť, ako napísal náš Zakladateľ v Ceste. Preto tretia črta spirituality Opus Dei, povedal by som, je život modlitby a obety.

Láska k slobode je znak, ktorý preniká do všetkých apoštolských iniciatív podporovaných členmi Opus Dei. Tieto iniciatívy sú vždy otvorené pre všetkých bez diskriminácie rás, spoločenského postavenia alebo náboženstva. Sloboda označuje taktiež prítomnosť členov Diela v ich vlastnom profesionálnom alebo civilnom prostredí – aj v prípade, keby mali úlohu spoločenského významu či politického charakteru –, lebo konajú vždy s plnou osobnou slobodou, a preto aj s plnou osobnou zodpovednosťou. Aj keď pri formovaní svojho svedomia sa vždy – ako každý dôsledný katolík – pridávajú nauky učiteľského úradu Cirkvi, nikdy si nerobia nároky zaťahovať Cirkev do svojich osobných rozhodnutí, ani ich nepredkladajú ako jedinú, ktoré sú v súlade s vierou.

Láska k slobode neznamená len rešpektovať rôznorodé názory. Vedie takisto k obrane rozličných spôsobov chápania tých vecí, ktoré Boh prenechal na vlastný voľný výber pri rozhodovaní každému jednotlivcovi. Dodajme, že to isté sa týka teologického výskumu v oblastiach, ktoré Cirkev prenecháva diskusií odborníkov. Opus Dei nemá žiadnu vlastnú teologickú školu, ani vlastnú morálku, ani osobitnú liturgiu. Lahko pochopiť, že tento postoj je celkom zlučiteľný s ohľaduplnou vernosťou pravidlám viery a morálky určovaným Učiteľským úradom Cirkvi. Je zároveň vyjadrením rešpektu aj k dôstojnosti človeka, ktorý úprimne a usilovne hľadá pravdu, aj k samej pravde.

Priateľstvo s Bohom, činnosť vo svete a evanjelizačná túžba sú, ako vidíme, piliermi duchovného života tých, ktorí sú vedení duchom Opus Dei. Ale medzi týmito tromi aspektmi musí jestvovať vnútorný vzťah, ktorý je zárukou ich autenticity. Podľa vyjadrenia svätého Josemaríu rozličné aspekty duchovného života sa musia harmonicky spájať v jednotu života. V roku 1967 vysvetľoval v kázni, že veriaci, ktorý žije uprostred sveta, nemôže viesť dvojité život: vnútorný život, život vzťahu s Bohom na jednej strane, a na druhej, odlišnej a oddelenej strane rodinný, profesionálny a spoločenský život. Na-

opak, existuje len jeden život, tvorený telom a dušou, a to je ten, ktorý má byť svätý a plný Boha aj v duši, aj v tele.

Môžem dodať, že význam všetkého, čo sa deje okolo nás, prekráča zjavnú zrodu okolností, lebo pochádza z Božej otcovskej starostlivosti. Vedieť, že sme Božimi deťmi, dovoľuje nepretržité hľadanie Božej vôle. Vedomie, že je Božím dieťaťom, oživuje modlitbu kresťana. Stáva sa preňho predmetom dialógu s Bohom, ktorý sa nikdy nesmie prerušiť. Vedie každého k tomu, aby sa stýkal s Bohom ako s Otcom, aby prežíval bratský vzťah so Synom. Urobí z kresťanského života cestu lásky a dôvery v Boha, ktorá nie je zlučiteľná s akýmkoľvek druhom strachu či smútku. Vedieť, že sme Božie deti, ako hovorieval svätý Josemaría, to je tiež základ ducha Opus Dei.

KULTÚRA: - *Celkom na záver, aká je situácia Prelatúry tu na Slovensku?*

MARCO GAMBINO: - Môžem povedať, že už v decembri roku 1955 svätý Josemaría Escrivá sa modlil pred obrazom Panny Márie Pócs v Dóme Svätého Štefana vo Viedni. Po prvýkrát tam vyslovil strelnú modlitbu Sancta Mária, Stella Orientis, filios tuos adiuva! (Svätá Mária, Hviezda východu, tvojím deťom pomáhaj), a tak s dôverou dieťaťa vložil do materskej ochrany Panny Márie apoštolskú prácu v Rakúsku a aj v krajinách za bývalou železnou oponou. Opus Dei sa na Slovensku začalo roku 1996, keď sa otvorili prvé dve centrá v Bratislave, a to Kultúrne a vzdelávacie centrum pre ženy – Ister (Lazaretská ul. 33) a Kultúrne a vzdelávacie centrum pre mužov – Dowina (Námestie slobody 26) –, ktorých cieľom je prispieť k formácii mladých a dospelých Slovákov. Okrem iného organizujú aj sociálnu činnosť ako napríklad výpomoc v domove dôchodcov alebo v domovoch pre postihnutých v Bratislave, katechetickú činnosť na pomoc diecéznym kňazom atď.

Za tieto roky je tu na Slovensku medzi mužmi a ženami okolo 40 členov: sú nimi študenti, otcovia rodín, podnikatelia i matky v domácnosti. Jeden je napríklad trénerom futbalového mužstva. Jeho žena sa snaží nájsť si čas na prekladanie kníh. A oni ako aj ich deti pomáhajú pri domácich prácach ich skromného domu. Ďalší sa vo voľnom čase taktiež usiluje o opravu svojho domu, napriek tomu, že je prestížnym fyzikom v Slovenskej akadémii vied. Starosti veľkej rodiny a platové podmienky mu nedoprajú veľa času na oddych. Jedna mladšia členka Diela je učiteľka, ďalší je lekár, ktorý pomáhal pri ošetrovaní slovenského kozmonauta, člena posádky vesmírnej lode Mir...

Ako hovorieval náš Zakladateľ, my nechceme byť „ako iní“, ale chceme byť jednoducho „jednými z nich“, ináč by nás život nebol tým jednoduchým a bežným životom, ktorý chceme posväcovať.

»Medzi farizejmi bol človek, menom Nikodém, popredný muž u Židov. On prišiel v noci k Ježišovi a povedal mu: „Rabbi, vieme, že si prišiel od Boha ako učiteľ, lebo nik nemôže robiť také znamenia, aké robíš ty, ak nie je s ním Boh.“ (Jn 3, 1-2)

»Jeden z nich, Nikodém, ten, čo predtým prišiel k Ježišovi, im povedal: „Odsúdi náš zákon človeka prv, ako by ho vypočul a zistil, čo urobil?“ Odvrávali mu: „Nie si aj ty z Galiley?! Skúmaj a uvidíš, že z Galiley prorok nepovstane.“ (Jn 7, 50-52)

»Potom Jozef z Arimatey, ktorý bol Ježišovým učeníkom, ale tajným, lebo sa bál Židov, poprosil Piláta, aby mu dovolil sňať Ježišovo telo... Prišiel aj Nikodém, ten, čo bol kedysi u neho v noci. Priniesol asi sto libier zmesi myrhy s aloou. Vzal Ježišovo telo a zavinuli ho do plátna s voňavými olejmi, ako je u Židov zvykom pochovávať.« (Jn 19, 38-41)

Nikodém

Uveril, že je Ježiš z neba
zoslany.
- Bez Boha nik ver' také divy
nekoná -.
Bál sa však, priam sa desil pyšnej
pohany
od znalcov Písem, učiteľov
Zákona.

Bol známy totiž jak ich prísny
vykladač...
V pochybnostiach však blúdil svojim
poznáním:
je on už Mesiášom? Alebo
čo je zač?
Nuž chcel sa osobne, hoc tajne
stretnúť s ním

a spoznať, na čo ešte v myslí
nedospel:
Pravdu o novom narodení
človeka,
čo bude už smieť uchádzať sa
o podiel
tam, kde prúd žitia z Ducha voľne
vyteká

jak voda čistá, ktorá z duše
odstráni
zdedený Adamov a Evin
rajský hriech,
aby sa človek znovu zrodil
v poznání,
že život z Ducha má už iný
kolobeh:

pri vstupe vo svet že má myslieť
na večnosť
a nemá za sebou si vráťka
zatvárať,
že je tu iba pár chvíľ a len
ako hosť,
že z vlákien času tká si zrebnú
činoval'

na rubáš navždy odídených
mŕtvych dní,
keď žitým chvíľam naplní sa
zrelý čas
vo tme, keď zhasne žiara letných
poludní
a svet sa ukryje mu ako
za obraz...

Odchádzal nemou nocou plachý
zákonník.
Však posmelený slovom
z Ježišových pier
povie raz hlasno vo veľrade,
že ver' nik
nemôže iných súdiť len tak
spoza dvier

bez toho, aby jasne počul
zvuk ich slov

a mohol zrieť im do srdca - či len
do tváří...
I spoznal zlobu farizejských
úmyslov,
že mienia Krista na potupnom
oltári

odstrániť z cesty. V strachu stíchol
Nikodém,
keď skrikli, že má aj rovnaký
pôvod s Ním
a že vraj nemá zrodiť
galilejská zem
nikoho, kto by nebol roveň
ostatným.

Bol svedkom priprav vraždy Syna
Božieho,
schúľil sa v prítmi strachu svojich
všedných chvíľ,
neodvážil sa už nič spraviť
pre Neho,
kým ešte pár dní v svete ľudský
život žil.

V tých dňoch však vedel a aj cítil
určite

EDUARD GOMBALA

(jak každý, kto si v srdci zrazu
objaví
viny, čo tam mal tajnou pýchou
prikryté),
že svedomie mu bodá osten'
boľavý.

Privalil mu ho Kristov ťažký
smrtný deň:
nemohol si viac myseľ cudzou
zakrývať,
keď videl zhasnúť žiarnu slnka
pochodeň
a v zemskej rozochvení mŕtvych
z hrobov vstať.

No potreboval ešte muža
za príklad,
Jozefa, čo sa tiež viac ako
Piláta
bál svojich; obidvom sa v žití
prvýkrát
nezdala márnou byť tá veľká
útrata

na židovskej cti... A to ešte
Nikodém

neznal, že jeho myrha, masti
voňavé
posvätiť majú Bohu
'
zem
a prispieť k jeho veľkonočnej
oslave.

Keď zvedel, kto je Ježiš, prestal
sa už báť,
lebo tak býva v bežnom žití
človeka:
kto uverí a začne iných
milovať,
tomu strach ľudský z duše navždy
odteká.

A tak sa Nikodém stal večným
pravzorom
každého, kto sa s Kristom cestou
postretá
a spraviť si ho myšlienkovým
obzorom,
aj keď mu túžby ešte cieľia
do sveta.

Šimon

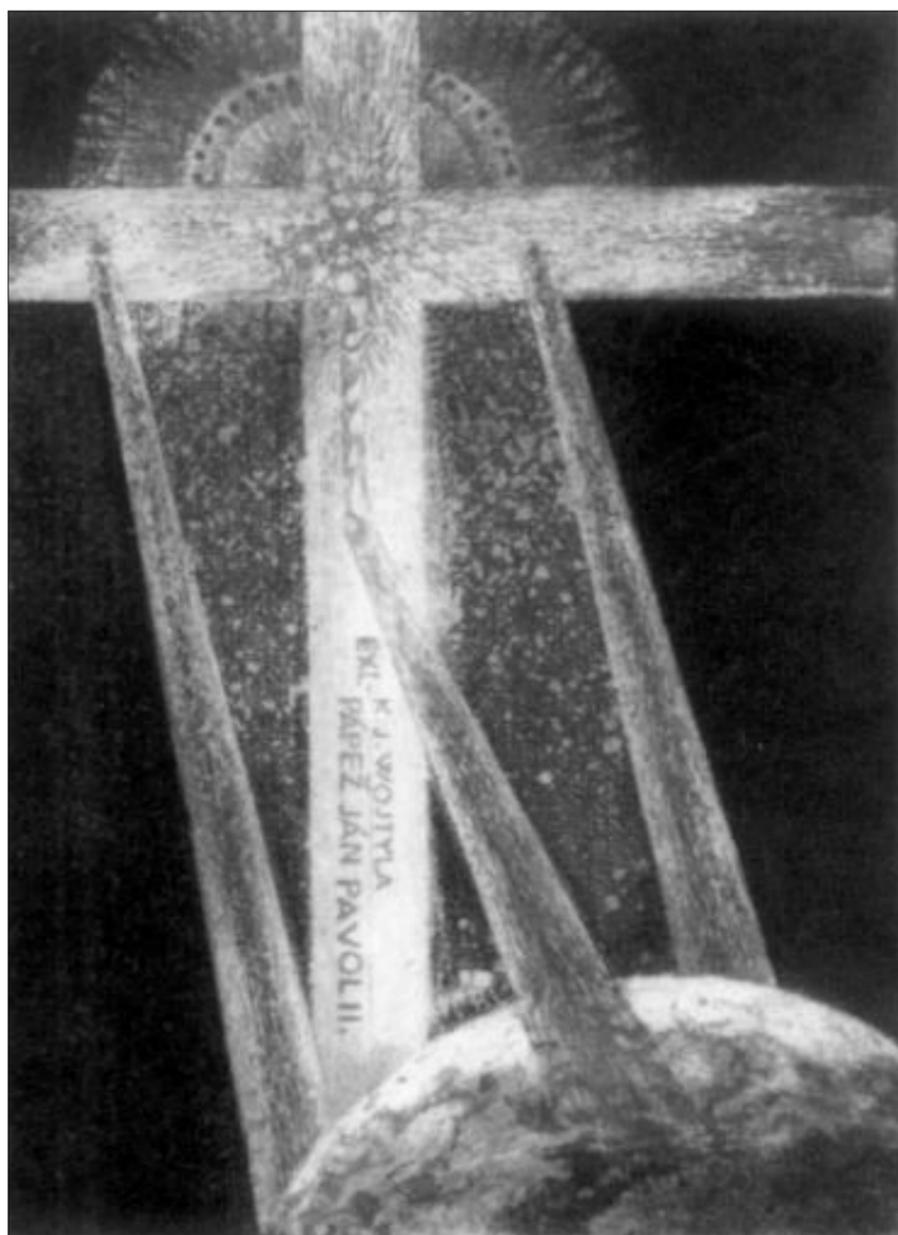
„Ako vychádzali, stretli človeka z Cyrény, menom Šimona. Toho prinútili, aby mu niesol kríž.“ (Mt 27, 32)

Sprvoti možno že aj ľutoval
náhodný prostý človek z Cyrény,
že zamiešal sa do davu;
ako tak poblíž cesty nemo stál,
zmeravel takmer v krutom zdesení,
keď videl vliecť to ťažké brvno
a padať na kamene
zbiednenú ľudskú postavu.

Sprvoti možno ozaj ľutoval,
že ho v tej chvíli zmohla zvedavosť,
čo mu už navždy pokoj naruší:
nebude už môcť nikdy zastať opodiaľ,
necítiť trpkú účasť na duši
s tými, čo budú niesť si brvná skrížená.
Lebo kto sa už
(hoci len letmo a len raz)
dotkne cudzej ťažoby,
si vlastný čas
krížových ciest
o veľkosť cudzích nadrobí.

Nevedno, aké boli ďalšie smery ciest
onoho náhodného muža z Cyrény.
Nalomil mu ich pohľad na bolesť?
A spoznal niekedy,
komu to vtedy s krížom pomohol?
Dostalo sa mu odmeny
za to, že svoju cestu
skrížil s Kristom v jeho bolesti,
keď ľahostajnosť navôkol
čnela až k výškam blankytu
a ľudia mali o ňu
svoju dušu pribiť?

Kto stretol, hoci iba raz,
s krížom Krista,
už nikdy nebude môcť
nemyslieť na Neho a naň...
A tak aj Šimon
v ďalšom svojom žití doista
platil doživotnú daň
z hodnôt,
čo dostal v chvíli dotyku
s Kristom cez jeho ťažký kríž;
nebolo asi preňho odvtedy už úniku
do predstavy,
že sa ho cudia bolesť netýka.
Nebolo nikdy a ani nikde nebude
cesty bez kríža,
ba ani cezlúčneho chodníka.

Jozef Dusík: Služobník svetla, kombinovaná technika 2004

Po neskutočne silných *abstákoch* som sa pevne rozhodol podstúpiť protialkoholickú liečbu. Mnohokrát mi rozum vravel, prestaň, prestaň, lebo skončíš tak a tak... Telo však chcelo svoje a hlava mu len málokedy vedela rozkázať.

Ráno, po vypití veľmi silnej kávy som sa pripravil a vycestoval. Zbohom som nemusel vraviť nikomu, lebo som vedel, že návrat je ešte možný. Rozlúčil som sa len s chlapcami a zástupcom resocializačného centra, v ktorom som v tom čase býval. V autobuse, zamyslený nad svojim životom, vydedukoval môj mozog zvláštnu rovnicu o jednej neznámej. Mám tridsaťjeden a alkoholom sa zapodievam už pekných štrnásť rokov. Stráca sa rodina, práca, zmysel života. Jediný zmysel som nachádzal na dne pohárika. Pitie som dával na prvé miesto. Ani slasť milovania nemá takú chuť, ako keď mi alkohol tiekol dole krkom. *Abstáky* už trvali aj týždeň. Záviedel som ľudom, ktorí pili jeden deň a na ďalší už fungovali normálne. To som nikdy nevedel prijať. Ja, keď som začal piť, skončil som o dva týždne. Možno by som pokračoval aj ďalej, keby bolo za čo. Syna už nepoznám a keď vyrastie, nebude chcieť možno poznať on mňa!

Vybavujúc formality prijatia, vyšiel som na oddelenie P. A. S. (protialkoholická stanica). Zabudnuté, nenápadné oddelenie v psychiatrickej nemocnici. Fúkaním do drágera moje prefajčené pľúca skolažovali. Nakoniec, predtým som zdolal ešte aj stoštrnásť schodov.

Nevybalený sedím, sám neviem ako, na komunite. Sprvu vyplašený každým vrznutím stoličky vytváram si svoj obraz a mienku o svojich budúcich kolegoch. Hľadiac na postaršieho uja, asi sedemdesiatnika, dozvedám sa po pár dňoch, že má päťdesiattri. Zaskočený psychologičkinou vetou, aby som o sebe niečo povedal, začínam strácať kontrolu nad hlasivkami, farby semaforu v tvári, bicí orchester v srdci, rozum fungujúci iba na jednu fázu, spustil som otrepaný song:

- Narodený tam, bývam tam, inokedy tam a kde práve zaspiem. Som tu preto, lebo očakávam abstinenciu!

Po veľkom výsmechu lekáry, že ja abstinovať nikdy nebudem, okamžite som jej vyhlásil vojnu!

Prijatie kolegov bolo dosť zvláštne. Niektorí na mňa hľadeli ako na práve vytiahnutú

korkovú zátku z toho najlacnejšieho vína. Ja celkom prispôsobivý, ujal som sa v prvý deň slušne. Nedávam na seba poznať trému a vnútorný nepokoj, mám v sebe zopár gramov diazepanu, no cítim sa prebodnutý pohľadmi ako Sebastián šípni.

Pomocnú ruku pri prvých nesmelých krokoch mi podal Milan. Recidivista v pití alebo v súvislostiach so zákonom. Vysvetľoval mi dosť vážne veci, ktoré sa týkali hlavne ľudských charakterov. Vyrozprával som mu v skratke svoj život na ulici. Na

MAROŠ ANDREJČÍK
všetko mal svoj názor, svoje zákony. Nebol blázon! Vedel veľmi dobre, čo robí! Potreboval invalidný dôchodok. Aj keď mu to v živote nevyšlo, videl som na ňom, že tiež by sa chcel upokojiť, usadiť. Zaujímavé, keď sa človek nachádza v nemocničnom alebo nápravno-výchovnom zariadení, cíti potrebu zmeniť sa! Nie každému sa to nakoniec podarí.

Milan mal sestru, dosť vplyvnú podnikateľku v mojom rodnom meste. Rozhovor s týmto krajanom mi dal veľa do života. Keď mi dával rozumu, bol tvárou blízko mojej tváre. Krčil kožu na nose a čele zároveň. Prsty mal zovreté v päšť. Keby som sa mu nepozeral priamo do očí a uhýbal by som pohľadom, asi by mi aj jednu vrazil. Poznal môjho otca i nebohú matku. Urobil som na neho dojem tým, že viem, čo chcem. Je pravda, že tiež nemám rád ľudí, ktorí tápajú v hmle. Neodsudzujem ich, no každý dospelý by mal vedieť, čo chce od života a kam smerujú jeho kroky. Sú aj takí, ktorí nemajú šťastie. Milanova sestra sa starala o bračeka príkladne. Dávala mu zakaždým nádej a on ju zakaždým sklamal. Teraz už dostal ultimátum.

Dnes viem, že človek pácha sústavne tie isté hriechy, po čase ho to prestáva baviť. Ten čas však plynie pomaly a berie si svoju daň. Milan sa mi snažil vysvetliť všetko, na čo si mám dávať pozor. Bol ako môj starší brat. Vravel mi, kde nazbieram najviac zelených čiarok. Tri zelené čiarok sú jedná modrá a desať modrých je jedna červená. Červená je dobrá, čierna zlá! Červená je čo-to povedať! No ja som sa sem neprišiel liečiť na čiarok!

Zelené sa dali ľahko získať za pomoc v kuchyni. Ako kuchár som mal očko. Kolegovia

pomohli. Chcel som mať aj červenú čiarok, asi sa mi to tak zapáčilo, tak som ako rajón upratoval celý mesiac kuchynku na oddelení. Nemal som to prekliate miesto brať. Mesiac som pochtivo upratoval, fakt som sa snažil, no obstál som bez čiarok. Psychologička si vymyslela, že pacienti musia mať v chladničke svoje jedlo označené štítkom. Samozrejme, to nemal nikto! Keď urobila kontrolu, nemal som šancu. Darmo som kolegom nakazoval, aby si stravu označovali, neuspel

som. Prehadzovali si jedlo hore-dole a ja som nemohol celý deň robiť policajta v kuchynke. Namiesto červenej čiarok som zlizol čiernu a k tomu ešte aj trest. Tri dni nikam mimo oddelenia, bez akýchkoľvek aktivít.

Neskôr som vo svojom denníku nechal psychologičke odkaz:

21. 11. 19xx
„Komunita nepracuje ani dnes, hoci niektorí sa tvária, akoby všetkému rozumeli. Skoro každý tu klame, nikto nedodržiava záväzky. Odkedy odišla Mirka a Agátka, zdá sa mi, že to tu stagnuje. Každý je so všetkým spokojný, nikto sa neodváža rozprávať o pocitoch kriticky, aby sa to náhodou neobrátilo proti nemu! Nikto ku mne neprišiel, aby napríklad spomenul, že ho to mrzí, že nemá označené jedlo v chladničke. Ja sprostý za nich umývam márnice, čo by som nemusel. Zalievam kávu a každého oslovujem, aby si prišiel po kávu do kuchynky. Škoda... možno keby som im serviroval kávu do izieb, možno by sa spamätali. Žijú tu pohodlní ľudia, ktorí za sebou nevedia ani spláchnuť poriadne záchod. Možno doma ani splachovač nemajú a nevedia, ako sa používa. A o tom, že som niektorých nevidel sprchovať sa, ani nevravím. Hlavne, že chceme všetci abstinovať. 3x HURÁ!!!

Čiarok sa chytali aj za pomoc pri ukladaní pacientov do klietok, pri pridržovaní postarších dám, keď im sestričky pichali injekcie na upokojenie. Videl som pani v plienkach, na tele mala modré miesta sfarbené akousi tinktúrou, pretože jej stará pokožka bola celá až do mäsa poškrabaná. Až pri pohľade na tieto ľudské trosky som pochopil, že život sa v ur-

čitých okamihoch môže zmeniť. Keď som videl, ako ľudský tvor zápasí v *delírke* s príznakmi, bielymi myškami a hmyzom, bol som v kolenách. Na niekoho stačí urobiť bu-bu-bu, a spamätá sa. Kto to však nevidel, pokračuje ďalej v pití a ničení sa. Prvé dni som zvládol a aj tie ostatné. Aspoň som si to namýšľal. Naučil som sa správať. Stále som mal v hlave zmätok. Pri večernom fajčení a znova poučovaní, teraz už aj od ostatných členov *bratstva skrachovaných*, zdolávam opäť

stoštrnásť schodov. Výťah je pre pacientov oddelenia P. A. S. zakázaný. Naše oddelenie je celkom na vrchu nemocnice. Staršie kusy riskujú toto obmedzenie, riskujú čierne čiarok a cestujú výťahom nahor. Prekvapili ma tvrdé pravidlá, ktoré by sa dali prirovnáť k drilu polovojenskej chunty. Už ráno budičiek pred šiestou a hneď rozcvička, vyčerpávajúca. Odobrala mi všetku energiu, a to bolo iba pol siedmej ráno! Nasledovali rajóny, ktorých vyvrcholením bolo chytanie preslávených čiarok. Banalita a debilita nezmyselná v jednom. Prach na listoch kvetov, v umývadle nesmela byť žiadna kvapka vody, úplná *Sahara*. Najhoršie bolo, keď sa počas dňa na posteli mohlo iba sedieť. Žiadna ležiaca poloha ako pri pozorovaní lietadiel s rukami za hlavou. Po naháňaní sa s metlami a prachovkami nasledovali raňajky. Mal som šťastie. Sedel som pri jednej skutočnej dáme, Agátke, a tá držala diétu. Občas sa mi niečo ušlo. Po raňajkách nasledovala komunita, sedenie. Poučná a smiešna zároveň. Psychologička mala vždy v skupinke svojho miláčika. Keď sa na Jurka usmiala, gestom tváre naznačila: - Kto dnes? - miláčik len pozrel na úbožiaka a svojimi očami ju priviedol k tomu, koho sme si už rozoberali. Aj tento postreh mám od Milana. My sme to tak nevideli, pretože sme mali hlavy sklonené k zemi. Mysleli sme si, že keď sa nepozerala na psychologičku, tak nás určite nevidí ani ona...

Ulica...

Dostal som sa až na ulicu. Nebol som na to takmer vôbec pripravený. Prišlo to rýchlo. Ubytovňu som nevyplatil v termíne a nedal som o sebe tri dni vedieť. Ani sám neviem, kde som bol. Keď som prišiel za ve-

dúcou ubytovne dohodnúť sa na vyplatení nájmu, už mi údržbár prevrtával zámok. Pozbieral som si všetky veci a odniesol ich k známemu, ktorý upratoval miestnu tržnicu. Svoje šatstvo, papiere a doklady som odložil v miestnosti na náradie. Až vtedy som si uvedomil, že s tým treba niečo robiť. Radšej som chcel byť každý deň opitý. Deň som zväčša presedel v krčme. Môj denný režim bol jednoduchý. Ráno som sa vytrepal z nejakej brány, vchodu bytovky, kde som väčšinou spal medzi poschodiami alebo poštovými schránkami, ktoré boli v starých bytovkách oddelené dverami. Cez víkendy som si mohol aj prisať, pretože nebola pošta a ľudia nechodili k schránkam. Smola bola niekedy v tom, že keď šiel niekto so psom von, musel som sa rýchlo zodvihnúť zo zeme a pri otázke neznámeho, čo tu robím, odpovedať: čakám na pána... Meno som si prečítal z poštovej schránky. Stále to vyšlo, no neviem si predstaviť, čo by bolo, keby som dotyčnému povedal jeho vlastné meno. Keď som sa domu vypadol, moje kroky smerovali ku krčme. Nemal som hodinky, tak som sa chodil pozeráť na čas do telefónnej búdky. Ak bolo málo hodín a krčma zatvorená, šiel som do parku na lavičku a dospával som noc. Ak som už sedel v krčme, bolo to vždy niekde v rohu, pri radiátore. Tí, čo vedeli, že nemám kam ísť, kam skloniť hlavu, tým som v krčme nezavadzal. Skôr obsluhu. Keď krčmár *Beňo* zbieral poháre, zastavil sa pri mne:

- Tak čo, symbol triezvosti! Taký šikovný kuchár a ako si skončil! - vravel mi zakaždým s nechápavým výrazom v tvári.

- Ja so ešte neskončil! - dodal som pyšne.

V tom kútiku krčmy som si pripadal ako samovrah pochovaný v kúte cintorína. Či som aj bol pochovaný alebo nie, bolo to aj tak jedno. V podstate som bol mŕtvy. Skoro celý deň som bol v krčme a len občas som sa prešiel do obchodu, aby som niečo ukradol. Keď prišiel večer a obloha bola náhodou jasná, pýtal som sa hviezd, kam pôjdem dnes spať. Čím viac nocí som sa flákal, tým som sa stával skúsenejším a poznal som už bloky, kde boli poškodené zámky. Pokiaľ bolo teplo, spal som v parku na lavičkách alebo v školách. Vedel som, že v noci v škole natrafím iba ak na ďalšieho bezdomovca, občas na zlodejov.

Boleli ma dosť nohy. Musel som sa dlho do noci prechádzať po uliciach, aby sa sídlisko trocha upokojilo a ľudia šli spať.

Cartel „A“

Na ulici som bol v priebehu dvoch rokov dvakrát. Nepoučil som sa v prvom prípade, tak som na ulici skončil aj druhýkrát. Najprv v jeseni a potom v lete. Leto ešte ušlo, no jeseň bola hrozná. Nakoniec som sa presťahoval do svojho rodného mesta. Cestoval som stopom. Najprv som zatelefonoval, že prídem na návštevu. Vyrozprával som otcovi, že som ostal bez práce a na ulici. Návšteva sa pretiahla na celých deväť mesiacov. Bolo to peklo. Doteraz som si robil, čo som chcel, teraz som musel počúvať.

- Nepáči sa ti? – môžeš odísť! – vravel mi otec, ale aj stará mama. Starká bola stará a ešte staršie aj jej názory na dnešný svet. To ma ubíjalo. Ja som mal problém nájsť si prácu a ubytovanie, ona vedela, že sa to dá! Aké som vtedy prežíval depresie, neželám nikomu. A tá nuda. Nebol som rozvedený, tak som sa musel chodiť pravidelne hlásiť na úrad práce v inom meste, kde som mal trvalé bydlisko, no nezdržoval som sa tam. Býval som sto kilometrov inde. Odhlásiť sa z miesta trvalého bydliska som sa nechcel, no a prihlásiť sa na trvalý pobyt k babke? Nechcela ma! – stačil jej môj otec. Aj po sociálne dávky som musel cestovať stopom dvakrát do mesiaca. Dvakrát na úrad práce. To všetko ma ubíjalo. Dokonca aj to stopovanie. Občas som mal šťastie a viezol som sa rovno do krajského mesta, no zavše som musel presadať, ísť niekoľko dedín pešo, aby som sa na úrad práce dostal.

Mal som tridsať, no musel som otcovi a babke vravieť, kam idem a s kým! Valili sa na mňa obrovské tlaky. Keď bol otec opitý a ja náhodou triezvy, hádali sme sa až tak, že chudera starká utiekla k susedke. Keď sa ráno vrátila, nepoznala svoj dvojizbový byt. V kuchyni plno krvi, koberce pokrčené. Otrastné! Zbil som vlastného otca! Doteraz si to neodpustím, do smrti ma ten biľag bude prenasledovať, aj keď otec mi už odpustil.

Bývali sme v byte traja, no iba babka všetko financovala. Ja a otec, keď sme mali nejaké peniaze, hneď sme ich prepili. Vianoce sme ako-tak prežili. Tešil som sa na jar, že sa naskytne situácia a ja opustím tento dom, toto mesto a neuvidím, ako sa babka trápi. Spolužiak zo základnej školy mi vybavil prácu v Česku. Bola to riadna drina, tlačiť drôtky do zeme, aby sa mal chmeľ kade štverať nahor. Pivo sa pije ľahšie!

Z Čiech som sa vrátil do veľkomesta a chcel som začať odznova. Nemal som kde bývať, no mal som peniaze. Jeden priateľ z mokrej štvrte práve prišiel o podnájomníka, odvedli ho oddýchnuť si do väzby, tak ma zobral k sebe. Hľadal som si aj prácu, ale...! Chľastu sa treba venovať od rána do večera a na prácu mi už neostávalo viac času. Nakoniec som si niečo našiel a pracovať začal. Držal som sa! Môj nájomca stále pil a mňa vždy otravoval, že je hladný, že má *abstáky*. Vykrikoval zo sna, tuším mal aj paranoju a schizofréniu zároveň.

Raz som sa vracal domov okolo dvadsiatej tretej a môj spolubývajúci ležal pod dverami. Nevedel som sa dostať dnu. Kričal som po svojom spolubývajúcom, no on iba zachrípnu-

tým hlasom reval, či som mu doniesol niečo žrať!

- Nemôžem v práci kradnúť! – vysvetľoval som.

-Svätý muž, ha-ha-ha! – vysmieval sa mi, lebo len to dokázal.

Stalo sa to, čo som čakal. Môj spôsob života sa odrazil aj v práci, tak som dostal najprv upozornenia a potom aj výpoveď. Výpoveď mi z podnájmu dal aj Jozef. Opäť som ostal na ulici a opäť v kúte krčmy. Aj keď mi nikto nepovedal, že som bezdomovec, každému som to čítal z tváre. Občas mi niekto z ľútosti kúpil pivo alebo ma obdaroval cigaretou. Ujal sa ma jeden z tých krčmových kamarátov. Najprv som si myslel, že mi chce skutočne pomôcť. Spočiatku mi požičiaval peniaze, že keď sa pozbieram, tak mu ich vrátim. Dlhoval som mu a zadlžoval som sa ešte viac. Brával ma so sebou kradnúť do obchodov! Nikdy som to nerobil, no z niečoho som žiť musel. Splácal som si pomaly dlh, no z krádeží som dostával päťdesiat korún. To bol môj denný prídel. Keď som dostal *sociálku*, priateľ mi ju celú zobral! Chcel som, aby mi vyplatil aspoň ubytovňu na niekoľko dní. Dal by som sa dokopy, oholil, umyl a hlavne vyspal.

Spal som, kde to šlo. Na la-

vičkách, v rozostavaných budovách alebo rozbúraných domoch. Bolo to psychicky náročné. Rozmýšľal som aj nad samovraždou, no mal som sa asi príliš rád, určite by som to ani nespravil. Keď som žil na ulici, môj patrón sa o mňa staral. Obliekal ma slušne, aby som nevyzeral ako bezdomovec a mohol chodiť kradnúť. Keď som bol hladný, namieril som si to k regálom s pečivom. Tam som odhrýzol z rožka alebo bagety. Prešiel som s nákupným vozíkom kolečko a vrátil som sa dojest' sústo. Umýval a holil som sa v krčme v záchode. Samozrejme *abstáky*, ktoré som mal, neželám nikomu.

Keď pršalo, bolo to najhoršie. Patrónovi sa nikam nechcelo ísť a ja som bol nútený opäť si požičať. Bol som na ňom závislý. Bludný kruh! Cez deň som zjedol polievku a nejaký rohlík. Niekedy som však aj celý týždeň nejedol. Buď neboli peniaze a už som sa nechcel zadlžiť alebo sa najesť nedalo kvôli stiahnutému žalúdku od stresov a alkoholu. Do polnoci som akosi presedel v krčme. Po záverečnej som sa flákal niekedy smerom k železničnej stanici. Zavše som našiel odstavený vagón a prespal v ňom. Musel som často meniť miesta, kde som prespával, pretože som nechcel mať nepríjemnosti s poli-

ciou a miestnymi gangmi. Vo vlakoch som zase musel dávať pozor na to, aby som sa neodviezol niekam do neznáma. Raz za čas mi patrón otvoril vchodovú bránu a ja som si *ustlal* pod poštovými schránkami. Ešte predtým som sa postavil k dverám výťahu. Odmeral som si pomyselný uhol od dverí výťahu k poštovým schránkam, keby niekto vychádzal alebo vchádzal, aby ma nebolo vidno, ako som tam poskladaný! Keď som v noci potreboval močiť, musel som dvere podprieť topánkou, aby sa mi nezapachli. Keď som bol opitý, stalo sa, že som dvere podložil nesprávne. Močil vonku. Padal dážd', a ja prúdom moču triafal do kvapiek. Pri tejto zábavke sa dvere zapachli. Topánka ostala na druhej strane dverí. Ostal som v daždi, bosý na jednu nohu! Akurát začínalo svitať. Počkal som, či niekto nepôjde do práce a neotvorí. Nikto! Zákon schválnosti ma osobne nikdy neopúšťal!

Na zástavke *MHD* som čakal, kedy otvorí krčmu. Sedel som tak, že som mal jednu nohu na zemi, druhú, bosú, opretú o lýtko. Ľudia, keď sa zastavovali na zástavke, tak si určite ani nevšimli, že mi chýba jedna topánka. Boli nádherne nevyspaní a ja som im tak závidel...

(Úryvok)

Šesťdesiat sedem rokov uplynulo od udalosti, ktorá položila Slovensko na mapu Európy a ktorou sa Slováci pripojili k ostatným vyspelým národom sveta ako rovnoprávny a rovnocenný člen. V rokoch, ktoré nás delia od 14. marca 1939, slovenský národ prechádzal vari najpohutejším obdobím svojej histórie. Zažil chvíle hlbokého poníženia, aby po ťažkých skúškach a mnohom utrpení dosiahol odmenu, ktorá prichádza tým, čo neprestali dúfať. Keď sa 20. storočie blížilo ku koncu, stredná Európa sa opäť zmietala v spoločensko-politickej kríze. Počas tejto krízy predstavitelia národa konali tak ako ich predchodcovia v marci 1939. Nič nie je takým presvedčivým odobrením 14. marca 1939 ako jeho rehabilitácia 1. januára 1993, keď bola obnovená slovenská samostatnosť. V oboch prípadoch zákonití predstavitelia národa robili iba to, čo im diktovalo svedomie a zmysel pre zodpovednosť. Nie z vôle cudzích, ale z Božej vôle, nie z márnomyseľnosti jednotlivcov, ale z úsilia a túžob celého národa vznikla samostatná Slovenská republika v marci 1939 a z tých istých pohnutí bola obnovená v januári 1993.

Objektívny historik a vyhodnocovateľ udalostí okolo 14. marca sa nemusí nútiť do prílišnej veľkodušnosti, ani zamlčovať historické skutočnosti, ani okrásľovať jednotlivé podrobnosti, aby mohol vyhlásenie slovenskej statnej samostatnosti smelo označiť za najväčšiu hodnotu v histórii nášho národa. Ak totiž prijmeme univerzálne uznávanú zásadu, že samostatnosť je konečným cieľom každého národa, tak potom dosiahnutie tohto cieľa nemožno pokladať za nič menšie ako vrcholiaci bod vývojovej krivky národného dozrievania. Takto hľadajú na svoje dni nezávislosti, osamostatnenie alebo oslobodenie príslušníci všetkých kultúrnych národov sveta a

FRANTIŠEK VNUK

Štrnásty marec

takto hľadajú na 14. marec 1939 všetci sebavedomí synovia a dcéry nášho národa.

Dnes už nikomu netreba pripomínať, že národ, ktorý bojuje za svoju slobodu a domáha sa svojho prirodzeného práva na samostatnosť, koná len svoju povinnosť. A kto koná povinnosť voči sebe, nemôže sa dopustiť krivdy voči nikomu. Kto sa v mene spravodlivosti domáha toho, čo mu patrí, nemôže nijako poškodiť záujmy iného. A ako by bolo urážkou zdravého rozumu dokazovať, že samourčovací právo sa vzťahuje aj na Slovákov a teda, že aj my máme právo na samostatnosť, tak by bolo nemiestne cítiť vinu alebo sa dokonca niekomu ospravedlňovať za to, že sme ju 14. marca 1939 získali a chceme si ju zachovať.

Slovenská samostatnosť bola, je a bude v súlade s prirodzeným právom, s platnými zásadami medzinárodného práva, so všetkými deklaráciami ľudských práv a základných ľudských slobôd a s neodcudziteľným právom národa riadiť si svoj vlastný osud.

Bohužiaľ, na tomto nedokonalom svete to býva tak, že ľudské práva a vznesené humanitné princípy je vždy ľahšie vyhlásovať, než ich uskutočňovať. Ba často tí, čo sa najviac nimi oháňajú, nie sú vždy ochotní veľkodušne priznať ich aj svojim mladším bratom, chudobnejším susedom, slabým a menej vyvinutým národom. Práve pre tento národný egoizmus nedosiahli všetky európske národy svoju štátnu samostatnosť v tom istom časovom období. Veľké a mocné národy si ju vedeli zaistiť pred storočiami, slabé a menšie ná-

rody len v 20. storočí a niektoré národy musia o samostatnosť zápasit' ešte aj dnes. Žijeme veru v nedokonalom svete...

Slováci mohli uskutočniť svoje národné túžby až v r. 1918, keď na troskách mnohonárodných monarchií vznikali nové národné štáty. V revolučnom vlnobití, v ktorom sa zmietala celá stredná Európa, Slováci spojili svoje životné osudy s bratským národom českým v spoločnom štáte. Ale toto spoložitie s Čechmi nemohlo byť natrvalo, aj keby bolo bývalo anjelsky dokonalé. Politický vývoj a dospievanie národa sa nemohli zastaviť v r. 1918. Ten revolučný pohyb, ktorý viedol k rozpadu Rakúsko-Uhorska, neskončil vznikom Česko-Slovenska, Juhoslávie a iných nástupníckych štátov. Pokračoval nezadržateľne ďalej a jeho celkom normálnym, prirodzeným výsledkom bol rozpad Česko-Slovenska i Juhoslávie. Umelé pokusy obnoviť existenciu týchto neosvedčených štátnych útvarov po II. svetovej vojne boli vopred odsúdené na neúspech. Dnešná Európa je toho najpresvedčivejším dôkazom.

Vznik národných štátov, ktorých je dnes v Európe toľko ako nikdy predtým, bol zákonitým vývojovým procesom a osamostatnenie Slovenska v 1939 bolo teda celkom normálnou výslednicou prirodzeného vývoja.

Vo svetle tejto skutočnosti sa 14. marec 1939 javí ako jasný prelomový bod našej histórie. V tento deň poslanci slovenského snemu stáli pred výberom medzi bytím a nebytím, medzi samostatným životom vo vlastnom state alebo otročnou existenciou pod nadvládou cudzích. Volili

samostatný život a ich vôľa má v sebe toľko mravnej, národnej i všeľudskej hodnoty, že to prevyšuje a zatieňuje aj tie sprievodné zjavy vzniku a existencie prvej Slovenskej republiky, ktoré neboli dokonalé po každej stránke. Malé národy stredoeurópskeho priestoru sa musia prispôbiť politickému vplyvu, ktorý tam momentálne je. Od r. 1918 to bol mocenský vplyv Francúzska, Nemecka, Sovietskeho zväzu a dnes sú to liberálne kruhy vo Washingtone a v Bruseli. A preto Slovenská republika rokov 1939-1945 bola taká, akou bola Európa, v ktorej existovala. Zaisťovala však obyvateľom Slovenska slobodnejší, bezpečnejší a plnší život, než mali Česi v Protektoráte, Poliaci v rozdelenom Poľsku, Slováci na južnom, Maďarmi obsadenom území. Toto je pravá hodnota a trvalý odkaz 14. marca.

Postoj k 14. marcu by nás mal všetkých spájať v myšlienke, že v tom podstatnom a pre život národa prepotrebnom sme všetci zajedno. Bohužiaľ, ani po 67 rokoch nie je on tým zjednocujúcim tmelivom, ktorým by mal byť. Namiesto toho je skúšobným kameňom, ktorý oddeľuje silných od slabých, sebavedomých od neistých, bedlivých od neprebudených, živých od živoriacich, tých, čo sem prišli, od tých, čo nás budú zajtra v masmédiách ohovárať a sa nám vysmievať.

V neistotách tohto sveta jedno je isté: triumf lži a krivdy, čo ako krutý a neúprosný, je vždy len dočasný. A keď v slovách štúrovského básnika opäť „za stôl zasadne pravda môjho ľudu“, aj 14. marec, tento „diamant, ktorý v hrude nezhasne“, aj keby mal v nej ležať ešte ďalších 67 rokov, sa zaskvie v tej nádhere a bude sa tešiť tej úcte, ktorá mu zaslužená patrí.

Príhovor prednesený 14. 3. na pamätnom zhromaždení k 67. výročiu vzniku Slovenskej republiky v budove bratislavskej Únie žien

Deň 8. apríla tohto roku bude pre mňa, ale aj pre nespočetných Slovákov a Slovenky na celom svete dňom radostnej vďačnosti. Vďačnosti v prvom rade voči Pánu Bohu, že nám všetkým daroval takú osobnosť, akú si uctíme a milujeme v profesorovi Františkovi Vnukovi, ktorý práve doplní osemdesiat rokov svojho naozaj výnimočne požehnaného života.

Nie, nemienim to nijako ako gratulačné zveličovanie, ktoré mi bolo vždy cudzie ešte aj tam, kde by to naozaj pasovalo. Chcem iba veľmi trpezlivo vyjadriť aspoň časť toho, čo na mňa z osoby Františka Vnuka za uplynulé polstoročie môjho podobne dlhého života prehlbeným vzájomným poznaním a z neho vzišlým priateľstvom pôsobilo. Zhrnul by som to do štyroch aspektov jeho polyedrickej osobnosti, ktoré som uviedol v titule týchto riadkov.

František Vnuk sa mi javí predovšetkým ako výnimočný typ človeka. Od svojho narodenia 8. apríla 1926, keď uzrel svetlo sveta v južnoslovenskom Verešváre (od roku 1948 Červený Hrádok) až podnes prebehol všetky kontinenty zemegule, žil dlhší čas v niekoľkých európskych štátoch, za slobodou a chlebom, ale aj za vzdelaním sa dostal až k našim protinožcom do Austrálie, kde dosiahol vysokoškolskú katedru metalurgie. Tam si založil rodinu a vychovával a dal vyštudovať osem vydarených detí, medzi ktorými a stále rastúcim počtom vnúčat pôsobí dojmom patriarchu. Koľkých mužov takéhoto profilu dnes vidí človek okolo seba?

Ale čo je na Ferkovi Vnukovi ešte oveľa markantnejšie, to je jeho výrazný profil kresťana. Svoju katolícku vieru, ktorej dar dostal počnúc svätým krstom v rodine, nielenže nikdy nezanechal, ale čím viacej nadobúdala všeobecné a potom aj odborné vzdelanie, tým väčší sa usiloval prehĺbiť a povzniesť svoje náboženské presvedčenie osvojovaním si vždy vyšších teologických vedomostí až na úroveň svojho vzdelania. V mladosti ešte na Slovensku, ako početní jeho rovesníci, podľahol osobnému šarmu jedného z tých samozvaných, apoštolsky zanietených, ale nedisciplinovaných snílkov, ktorí si trúfali „pokrstiť“ bezbožný komunizmus. Ale keď sa dostal do bližšieho kontaktu s kompetentnými biskupmi a teológmi európskych rozme-

Človek – kresťan – Slovák – historik akého nám môžu závidieť aj veľké národy

K 80. narodeninám prof. Františka Vnuka

rov, našiel si odvahu kriticky revidovať tento svoj náboženský zážitok a živiť sa z duchovných prameňov blízkych Kristovmu námestníkov na zemi. Jeden z jeho synov ho v tomto tak nasledoval, že si ho Boh povolal ku kňazskej službe v reholi sv. Dominika; už vykonával svoj kazateľský úrad aj v našich Košiciach. Správnosť a pravovernosť kresťanského života Františka Vnuka podľa katolíckej viery a jej šírenie svedectvom účinného apoštolátu uznal a ocenil nikto menší ako jeden z najvýznamnejších nástupcov sv. Petra, pápež Ján Pavol II., ktorý ho osobne Apoštolským listom poctil jedným z najvyšších cirkevných vyznamenaní – Rytierstvom Rádu svätého Gregora Veľkého. Slovákov, ktorým sa dostalo tejto cti, mohli by sme spočítať takmer na prstoch jednej ruky.

To všetko – hlboká viera, odborná pedagogická i výskumná činnosť, svetovosť a jedinečne krásna rodina však zďaleka nevyčerpáva rozmer osobnosti Františka Vnuka. Veď aj tí premnohí – nepreháňam, ak povieť tisíce a tisíce – ktorí nemajú to šťastie zblízka ho poznať ako človeka i ako kresťana katolíka, poznajú ho ako jedného z najvýraznejších súčasných Slovákov tak na Slovensku ako aj v širšom svete. Popri svojom opravdivo globálnom „svetoobčianstve“ František Vnuk dokázal si zachovať neporušenú hlbokú a jasnú národnú identitu s horúcou, plodnou láskou k svojmu slovenskému národu. Už vyše päťnásť rokov – odkedy sa mu otvorila možnosť navštevovať svoju slovenskú domovinu – delí svoj čas i svoje energie medzi svojou rodinou v Austrálii a slovenským národom pod Tatrami, do ktorého verejného kultúrneho

i politického diania je tak intenzívne zapojený ako len veľmi málo iných. A to všetko na vlastné trovy. Lebo v mnohom ohľade tá slovenská vlasť, či presnejšie tí, ktorí ju spravujú, sa aj voči nemu – ako takmer voči všetkým svojim synom „hnaným žitím nevoľou“ do šireho sveta – zachovala skôr ako macocha. Vnuk sa však neprestáva k nej túliť ako k milovanej matke.

Ale to, čo Františka Vnuka najviditeľnejšie líši od nás všetkých, je jeho profil vedeckého pracovníka. Bola to práve jeho láska k vlasti, ktorá ho viedla k tomu, že keď videl a zistil, ako veľký svet Slovákov nepozná, alebo ich po-

zná iba v optike ich nevraživých susedov, ktorí nad nimi stáročia či desaťročia vládli, rozhodol sa – už ako vysokoškolský profesor metalurgie – opäť navštevovať univerzitné auly, aby si nadobudol podobné odborné vzdelanie v historických vedách. Lebo vedel, že iba striktné vedecky dokumentovanými prácami, najmä v jazykoch veľkých národov, je možné účinne oboznamovať svet s reálnym obrazom slovenského národa a jeho dejinami. Iste mu bola pri tom veľmi užitočnou jeho základná orientácia exaktných technických vied. Lebo napriek tejto dvojkoľajnosti jeho vedeckého zamerania František Vnuk

kvalitou i kvantitou knižných aj publicistických príspevkov na tému slovenských dejín sa môže merať s každým profesionálnym iba historikom. Práve toto jeho historické dielo tvorí podľa mojej skromnej mienky najvýraznejšiu a najtrvavejšiu časť jeho životného diela – opravdivý *monumentum aere perennius* (pomník trvavejší než meď) – ktorým sa natrvalo zapísal tak do dejín, ako aj do srdca slovenského národa.

Kiež nám ho Pán Boh ešte dlho zachová v plnej pohode ducha i tela na radosť a pre radosť jeho najbližších a pre dobro nás všetkých!

MILAN S. ĎURICA

František Vnuk a Milan S. Ďurica

6/2006 (29. marca)

Pod týmto titulom prichádza na knižný trh kniha známeho právnika - národohospodára, autonomistického politika, tolerantného národovca, člena Štátnej rady, humanistu, publicistu, spisovateľa, ale i prenasledovaného a väzneného trpiteľa v minulom režime JUDr. Jána Balka (*24.7.1901 - †14.8.1992). Rukopis svojich pamätí mal autor pripravený už dávno, ale za komunistického režimu ich nemohol knižne vydať. Podarilo sa to teraz jeho synovi Vladimírovi. Prezentácia knihy sa uskutočnila 26. 1. 2006. Životným krédom autora boli slová jeho starej matky: „Syn môj, vždy sa zastaň tých, ktorých prenasledujú.“ Týmto slovom zostal verný po celý život.

V knihe je zachytené obdobie od Mníchova po rok 1968. V úvodných kapitolách sa autor zaoberá rozpadom prvej ČSR. Výstižne opisuje škodlivú politiku Masaryka, Beneša a ich politických stúpencov, ktorí odmietli splniť body podpísanej Pittsburskej dohody a uznať identitu slovenského národa. Zlá vnútorná i zahraničná politika Beneša a ústupná politika západných mocností i Sovietskeho zväzu viedli k Mníchovu, čo využil Hitler na rozbitie republiky. Prišlo k Viedenskej arbitráži a Slovensku hrozilo vážne nebezpečenie obsadenia Nemcami, Maďarmi a Poliakmi. Vyhlásenie štátnej samostatnosti Slovenským snemom 14. marca 1939 bolo jediným rozumným riešením, záchranným aktom i naplnením túžob národa, čo autor zdôrazňuje: „Konečne, čo by to bol za sprostý národ, ktorý by nechcel svoj štát. Čo by to bolo za hlúpeho politika, ktorý by samostatnú štátnosť svojho národa odmietol. Takýto idiotizmus mohli žiadať od Slovákov len tzv. politici typu Déreza, ktorí si nevideli pre svoj čechoslovácky mozog ďalej od nosa.“ Ďalej vyzdvihuje rozvážnu politiku prezidenta Dr. Jozefa Tisa. Zaoberá sa otázkou odsunu prebytočných Čechov, ktorý sa často podáva skreslene. Dialo sa tak koordinovane s českou vládou a napriek tomu ešte mnoho Čechov na Slovensku ostalo. „Hoci, ako viem, aj z Bystrice sa pri odchode žiadnemu Čechovi neublížilo, dostali k dispozícii vagóny, ktorými si svoje zariadenia odvážali (pred rokmi k nám prišli s plecniakom).“ Pritom uznáva ich záslužnú prácu pre rozvoj Slovenska. Žiaľ, obsadzovali aj také miesta, ktoré mohli zastávať Slováci. Autor sám chránil rodiny mnohých známych exponovaných Čechov, aj keď s ich politickými názormi nesúhlasil. Takými boli napr. Václav Vaško, Ľudovít Nábělek a ďalší.

J. Balko rekapituluje, akým nebezpečným smerom sa situácia v Európe vyvíjala. Pakt medzi Hitlerom a Stalinom nevestil nič dobré. Nemecká armáda 1.9.1939 napadla Poľsko a Červená armáda sa pridala 17. septembra. Poľsko porazili a územie si rozdelili, ako sa už predtým dohodli. V roku 1940 Nemci obsadili takmer celú Európu a 22. júna 1941 aj Sovietsky zväz čím sa začala druhá svetová vojna. Do tejto vojny sa musela zapojiť i slovenská armáda, hoci ani vláda, ani Snem, ani prezident vojnu nevypovedali. Rozhodol sa tak Dr. V. Tuka a to sa už odvolať nedalo. Po návšteve členov ŠR u prezidenta J. Balko napísal: „Bolo by to malo za následok zvalcovanie a obsadenie Slovenska Nemcami. V tom je tragické postavenie malých národov, že im vždy tí väčší, hoci aj nasilu, natláčajú svoju vôľu. Prezident bol zronený a my sme stáli vedľa neho bezradní. Nakoniec nás prezident prepustil s týmito slovami: Musíme sa usilovať o to, aby bola účasť Slovenska na tejto vojne čo najmenšia a podľa možnosti len symbolická. Inej rady a inej pomoci, žiaľ, nemáme!“ Úspechy Hitlera v dobyvačnej politike sa odrazili aj na našej vnútornej politike. Pod nemeckým nátlakom sa riešenie židovskej otázky radikalizovalo a keď

STANISLAV MÁJEK

Ján Balko: Desať rokov v slovenskej politike

Život v piatich režimoch

v júli 1941 prišlo k salzburskému diktátu, viedlo to až k násilnému vystaňovaniu väčšej časti slovenských občanov židovského pôvodu. S takým riešením nesúhlasil J. Balko, ani ďalší. Ako člen Štátnej rady ostro protestoval proti neľudskému zaobchádzaniu so židmi a túto otázku žiadal prerokovať v ŠR, čo sa uskutočnilo 26. marca 1942. Napísal: „Za prerokovanie návrhu sa vyslovil aj pán biskup Vojtaššák a Mons. Marsina. Nato potom aj Dr. Ravasz nadobudol odvahu a dal súhlas na prerokovanie tejto nebezpečnej a páľčivej otázky. Pri rokovani sa rozvinula v pléne Štátnej rady veľmi tuhá a ostrá debata. ...Pán

ne vyvíjalo nielen vo všetkých odvetviach priemyslu, ale i v poľnohospodárstve, kultúre, školstve, zdravotníctve a sociálnom zabezpečení.

O predčasne vyhlásenom povstaní v roku 1944 napísal: „Všetko, čo sme tak usilovne a starostlivo budovali a chránili, stávalo sa korisťou vojny, ktorú sem povstanie v Bystrici nasilu a predčasne privolalo.“ Po potlačení Povstania prišli na rad mnohé záchranné akcie osôb zapojených do povstania, ako i materiálnych hodnôt. Opisuje, ako sa prezidentovi, po jeho informácii, podarilo zachrániť desiatich Bystričanov pred popravou na Silves-

tra 1944, po intervencii u gen. Höffleho a vyslanca Ludina.

Keď sa priblížil front, autor evakoval s rodinou do Bratislavy a odtiaľ odišiel po krátkom stretnutí s prezidentom v Holíci do Prahy, kde mu M. Vaško poskytol prístrešie. V Prahe ho polícia zaistila a po čase eskortovala do bratislavského „krajzaku“. Tam sa stretli mnohé slovenské osobnosti. Je to výpoveď o tragickom položení väzňov, keď mnohým neumožnili ani obhajcu a „tzv. zločiny, čo tzv. prokurátor vešal na krk nášho druhu, boli podľa výmysly zloduchov.“ Bola to pomsta čechoslovákov a komunistov za autonómiu a dosiahnu-

tú slovenskú štátnosť. Uvádza aj svoj doteraz nepublikovaný rozhovor s prezidentom v jeho cele pred začatím súdu, ktorý mu tajne v noci umožnili dvaja dozorcovia. K rozsudku nad prezidentom napísal: „Všetci sme boli zhrození, ako bola zhrozená veľká časť slovenského národa. Benešova popravná komisia odsúdila muža, ktorý zachránil od záhuby slovenský národ, jeho existenciu a kultúru. Prezidenta, ktorý nepodpisal ani jeden rozsudok smrti! Tento tzv. Národný súd odsúdil na smrť najstatočnejšieho syna slovenského národa. Benešovo - daxnerovská pomsta teda triumfovala. Neskôr nás utišovala myšlienka, že mŕtvy Tiso bude silnejší, ako keby sa bol poddal a boli ho vláčili po väzniciach, potupovali a týrali, ako ho týrali po jeho príchode v Prahe. Koleso dejín nemožno zastaviť! Tisovú smrťou hlboko zasadili kameň na medzi. Slovenský národ môže ozbrojená menšina terorizovať, ale umlčať natrvalo ho už nemôže!“

Po troch rokoch vyšetrovacej väzy bol aj J. Balko postavený pred Národný súd. Nemohli mu nič zlé dokázať, a predsa bol odsúdený na tri roky straty občianskych práv. V záverečných kapitolách uvádza zaujímavé rozhovory aj s tými, ktorí zradili slovenský štát, ktorí pomáhali Gottwaldovi dostať sa k moci a predsa boli komunistickými súdmi odsúdení, väznení i popravení. „T. G. Masaryk podpísal Pittsburskú dohodu a v nej práva sľubované Slovákom, no nič z toho nesplnil. Podobne aj Gottwald podpísal Košickú dohodu (Košický vládný program) a nesplnil ju ani on.“ E. Beneš dával sľuby a tiež ich nesplnil. Avšak všetci dali mnoho svojich politických odporcov uväzniť a popraviť.

J. Balko s dávkou irónie poznamenáva, ako ho v živote niektorí „nálepkovali“, hoci sa v podstate nezmenil. Za Uhorska bol panslávom, za 1. ČSR maďarom, za 1.SR Čechúňom a bielym židom, a po vojne arizátorom a klérofašistom!

Kniha je pútavým čítaním o desaťročnom pôsobení vzácneho človeka a významnej osobnosti v slovenskej politike. Je to zároveň dôležitá svedecká výpoveď a historický dokument.

Kresba: Andrej Mišanek

biskup Vojtaššák zastával dôsledne stanovisko Cirkvi, publikované nedávno v Katolíckych novinách a protestoval proti tomu, že sa v poslednom čase vyvíjali chorí starci a deti, ba že dokonca trhali od seba rodiny, a to dokonca aj rodiny pokrstených. Mons. Pöstényi a Mons. Andrej Marsina zastávali obdobné stanovisko ako biskup Vojtaššák.“ (s. 158 - 160). Protest, aj keď nie hneď, predsa mal vplyv na zastavenie deportácií. (J. Balko v uvedenom duchu v Kultúrnom živote č. 32 z 9.8.1968 uverejnil článok „Katolícka cirkev a tragédia slovenských Židov“, v ktorom dôrazne protestoval proti tým, ktorí falšujú históriu a obviňujú biskupa J. Vojtaššáka, že v ŠR zaujal pasívny postoj a obmedzil sa len na nepodstatné otázky.) V knihe J. Balko píše aj o arizáciách, ktoré sa často konali dobrovoľne na žiadosť židovského majiteľa, keď formálni „arizátori“ s rizikom poskytlí svoje meno, aby zachránili rodinu žida. Dnes sa to obrátilo aj proti nim. O prevzatie židovských podnikov mali záujem Nemci a tomuto sa snažili slovenskí národohospodári zabrániť, aby tým chránili, pokiaľ sa bude dať, aj ich majiteľov.

Na viacerých miestach J. Balko píše o hospodárskom vývoji na Slovensku, ktorý zaznamenal veľký vzostup. Vyvrátil názory Čechov, že doplácali na Slovákov. Slovenské hospodárstvo vysoko prosperovalo aj vďaka vynikajúcej spolupráci takých ekonomickým odborníkov, akými boli Dr. J. Fundárek, Dr. V. Brestenský, Dr. F. Klinda, Dr. Ing. P. Zaľko, Dr. P. Karvaš, Dr. G. Medrický, Dr. J. Balko, Dr. M. Pružinský a mnohí ďalší, v čom ich podporovali politici na čele s prezidentom. Slovensko sa úspeš-

Na obr. zľava: ThDr. Róbert Sarka, Mons. Jozef Tóth, ThDr. Jozef Leščinský, PhDr. a Doc. PhDr. Imrich Vaško

Na poslednom zasadnutí redakčnej rady sesterského časopisu pre kresťanskú kultúru Verbum v Košiciach 30. januára t. r. si členovia redakčnej rady pripomenuli aj okrúhle životné jubileum svojho šéfredaktora ThDr. Jozefa Leščinského, PhD. Redakcia Kultúry sa pripája ku gratulantom, želajúc jubilantovi dobré zdravie, úspešné pedagogické pôsobenie i ďalší rozlet časopisu Verbum.

Roľníctvo je nesporné najstarším zamestnaním človeka. On postupne prichádzal na to, že je jednoduchšie niektoré zvieratá chovať v stádach na pastvinách, ako na ne poľovať a naháňať sa za nimi po húštinách a lesoch, prípadne na ne čakať a niekedy vyjsť aj naprázdno a potom ostať hladný. Podobne prišiel na chuť mlieku mláďat a zistil, že niektoré zvieratá ho majú k dispozícii viac, ako je potrebné na ich odchov. A nielen to, ale tieto vlastnosti sa veľmi rôznili nielen od druhov zvierat, ale aj v rámci nich, a tak sa postupne vyvinulo plemenárstvo a v oblasti pestovania rastlín šľachtiteľstvo. Prišlo sa aj na to, že úžitok z hospodárskych zvierat je veľmi závislý od ich kŕmenia a úroda poľných plodín od ich hnojenia.

Ludia, ktorí pásli, či chovali zvieratá vo voliérach alebo pestovali plodiny na poli, mohli dennodenne sledovať úspechy svojej práce a tak vznikali nové a nové skúsenosti. Samozrejme, vždy sa našli jednotlivci s osobitnými vlastnosťami vidieť viac ako druhí. Takí boli „fahúňmi“ vo svojej oblasti a ostatní sa k nim veľmi rýchlo prispôbovali. Príklady vždy tiahli a pekné stádo v maštali, či klasnatá úroda na poli vždy vzbudzovali pozornosť.

Postupne podľa pôdných a klimatických podmienok sa v jednotlivých regiónoch udomácnili niektoré druhy pestovaných plodín i chovaných zvierat. V horských oblastiach Slovenska to bol napríklad chov hovädzieho dobytky a oviec na báze dostatku paše v našej Karpatskej sústave a na južnom Slovensku chov ošípaných a hydiny pri dostatku zrna.

Pre slovenské pomery je typická mozaikovosť týchto prírodných podmienok, vyplývajúca z rôznych spôsobov a časových vytváraní geologickej skladby jednotlivých pohorí, pahorkatín i rovín. Tak sme zdedili stav, pre ktorý platí podnes známa charakteristika: „dolina, dolina, čo jedna, to iná.“ Je to nie zle, ba práve naopak. Dáva dobré podmienky a tým aj predpoklady na pestovanie veľkého sortimentu plodín aj druhov zvierat. Takéto pomery už nie sú napríklad v susednom Poľsku, či v Maďarsku. To je napríklad veľká výhoda Slovenska dnes pri našej účasti v Európskej únii. Samozrejme, od nás záleží, ako ju využijeme.

V týchto rôznorodých regiónoch mala opäť poľnohospodárska činnosť svoje osobitné zvláštnosti, ktoré sa dedili z generácie na generáciu a postupne zveľaďovali. Ba boli dokonca rodiny, ktoré mali zdedenú, prirodzenú afinitu k pestovaniu určitej poľnej plodiny či druhu zvierat. Tieto skúsenosti boli veľmi cenné a tvorili nespornú súčasť veľkého národného bohatstva, ba v niektorých obdobiach boli jediným bohatstvom. Na jeho zveľaďovaní sa podieľali veľkou mierou mnohí vzdelanci, ktorí v tejto činnosti videli hospodársku prosperitu rodín a rozvoj vidieka. U nás na Slovensku boli takými obvyčajne duchovní otcovia jednotlivých farností, a to už Juraj Fándly, Samuel Tešedík, Jozef Agneli, Andrej Bažik, Peter Tomkuljak ako aj miestni učители, napríklad Ján Orphanides, Jozef Sameljak a desiatky, ba počas histórie stovky iných. Zameriavali sa hlavne na rozvoj ovocinárstva, včelárstva, spracovanie poľnohospodárskych produktov a podobne. Tak vznikol spontánne na Slovensku ako prvý na svete „Spolok gazdovský v Sobotišti“ pod vedením Samuela Jurkoviča, miestneho učiteľa. Jeho prvenstvo uznávajú na celom svete a je evidovaný takto aj vo všetkých učebniciach sveta ekonomického charakteru. Samozrejme, s družstvami leninského typu nemá absolútne nič spoločné.

K rozvoju úroveň roľníctva rozhodne prispela aj sieť roľníckeho školstva obvyčajne s dvojročným učebným programom a po prvej svetovej vojne aj stredné školy. Pri nich existovali aj školské majetky, kde žiaci mohli pracovať a vidieť nové spôsoby hospodárenia.

Toto všetko prispelo k tomu, že na území Slovenska sa vyformovali mnohé silné sedliacke rodiny s dobrou prosperitou, ktoré využívali už aj moderné mechanizačné prostriedky. Do roku 1939

JOZEF HABOVŠTIK

Ako sa zo Slovenska postupne vytratil zdravý sedliacky rozum

nebolo veľké zaostávanie v intenzite poľnohospodárskej výroby na Slovensku v porovnaní s ostatnými krajinami Európy. Mnohé regióny využívali dobré prírodné podmienky pre poľnohospodárstvo a vyznačovali sa celkovo silnou intenzitou. Nesporné to boli južné oblasti Slovenska, ale zvlášť ešte regióny Topoľčian, Hontu, Michaloviec, Spiša, Turca i Trenčína. Tieto oblasti netrpeli častými extrémnymi výkyvmi počasia. Za prvej Slovenskej republiky vtedajšia vláda podporila najmä modernizáciu roľníckych usadlostí subvenciami na výstavbu nových maštali, hnojísk i nákup strojov. Vojna nenarušila chod hospodárstiev a zo Slovenska v rokoch 1941 – 1944 boli poľnohospodárske produkty a potravinárske výrobky významným artiklom v zahraničnom obchode a Slovensko bolo počas celého obdobia najlepšie zásobovanou krajinou v Európe. A Rusko? Na tohtoročnom európskom poľnohospodárskom veľtrhu v januári t. r. (Grüne Woche) v Berlíne s nostalgiou spomínal ruský minister poľnohospodárstva I. Gordejev na obrovské exporty poľnohospodárskych produktov, surovín a zvierat z jeho krajiny do Európy pred rokom 1914. Len napríklad koni sa ročne vyvážalo v priemere 24 000. Nespochybné vlaky obilia zásobovali Európu. Nikto by nebol predpovedal, že do tejto krajiny prídu raz roky hladu, ba dokonca hladomoru.

Veľké škody spôsobil prechod frontu a bojové operácie na našom území. Vtedy časť zvierat zrekvirovala ustupujúca nemecká armáda a za ňou samozrejme sovietske divízie. Behom troch rokov však dokázali roľníci takmer vyrovnáť túto stratu. Nemalá pomoc však bola poskytnutá aj od pomocnej organizácie UNRRA.

A tak prišiel rok 1949, ktorý bol začiatkom kolektivizácie. O jej dôsledkoch sme už písali. Roľníci z pochopiteľných dôvodov prestali investovať do poľnohospodárstva. Produkcia tu stagnovala a vzniknuté poľnohospodárske družstvá mali aj napriek silnej pomoci zo strany štátu nízku úroveň. Napríklad za dobrú dojivosť sa už považovala 1 200 litrov mlieka na kravu, ba boli aj také, kde dojili jeden liter na kus a deň. Najviac doplácali na zlu kvalitu krmovín, ktorých úroveň je veľmi závislá od počasia a od operatívnej práce v zbere a uskladnení, čo organizácia práce na družstvách nedokázala zabezpečiť.

A preto sa vedenie poľnohospodárstva v bývalom Československu a predovšetkým „rodnej KSČ“ obracali na tú stranu, odkiaľ tento systém prišiel, na Sovietsky zväz. Odtiaľ prichádzali správy a informácie a vynikajúci úspechmi kolchozníkov, hrdinov socialistickej práce, Stachanovcov a podobne.

Východiskom zo situácie mali byť slávne sovietske metódy, ktoré mali jeden spoločný menovateľ: Vybočovali úplne zo všetkých doteraz známych poznatkov a skúseností v poľnohospodárstve a zaujímali svojou „osobitosťou“ a jedinečnosťou“, vyzdvihovali primát jednotlivca alebo skupiny ľudí, ktorý spočíval v tom, že čím väčšiu hlúposť prezentovali, tým boli slávnejší. Kritika alebo pochybovanie o určitej metóde sa považovala za protistranícke a protispoločenské myslenie. Komunistická strana a vládne ustanovizne veľmi ochotne preberali tieto „novoty“ za svoje a demonštrovali nimi prednosti socialistického myslenia jednotlivých ľudí i svojej „vedeckej avantgardy“. Vôbec sa pritom nehľadalo na ekonomiku ani na ľudí.

Nízku dojivosť kráv mala napríklad zachrániť Malinínovej metóda masáže vemena, ktorá spočívala v tom, že sa malo krave pred podojením masírovať ve-

meno 10 – 15 minút a potom malo byť mlieka habadej. Ibaže nebolo. Chyba sa našla v „nedôkladnom uplatňovaní“ tejto metódy v praxi. V Sovietskom zväze však slávila veľké úspechy, lenže nik tieto úspechy nevidel. Súdržka Malinínova bola dojičkou na ktoromsi kolchoze v Rusku. Nemalo to však žiadnu logiku, pretože ak vtedy pripadalo na jednu dojičku 25 kráv, tak len ich masírovanie by zabralo 7 hodín pracovného času a na tri pôdoje 21 hodín, a to ešte mimo priameho dojenia. Táto osoba by počas 24 hodín prakticky ani z maštale nevyšla. Kliniec po hlavíčke udrrel tejto metóde rodný roľník a dobrý odborník na Morave Jozef Brousil. Ten dosahoval v družstevnej maštali veľmi dobré výsledky, a tak ho v roku 1960 zavolali do Prahy na celoštátny zjazd JRD, aby tam predniesol tajomstvo svojho úspechu. Roľník Jozef Brousil vtedy vyšiel na tribúnu a hneď prvú vetu povedal: „Když krávé nedáte žrát, můžete jí masírovat vemeno od rána do večera.“ Všeteči v sále i z vrchostolom mu zatlieskali a sála burácala. Od tej doby všeteči razom zmúdreli. Že do tej doby funkcionári, deti našich dobrých roľníkov hlásali nezmysly, nik sa viac nepriznal.

Veľkým staronovoinovátorom sa stal Alexej Šurikov. On zase krmil ošípané pečeným chlebom. Na túto metódu prišiel podľa toho, že si spomenul, že na dvoroch vtedajších pravoslávnych popov mali veľmi dobré ošípané, ktoré sa tam chovali chlebom získaným každoročnou koledou po rodinách. A tak sa piekol chlieb. Na kolchozoch boli povinne postavené pece a zamestnaní osobitní pekári chleba pre svine. U nás, vo vtedajšom Československu, to mali nariadené školské majetky pri poľnohospodárskych školách, aby sa vraj žiaci naučili „progressívnym metódam“ chovu týchto zvierat. Výsledok však aj u nás nebol žiadny. Gazdovia dávno vedeli, že ošípané dobre priberajú, ak sú kŕmené obilným srotom, ponajviac zabareným horúcim vodou. Ba v mnohých oblastiach dosahovali dobré výsledky s kŕmením surovými zemiakmi, bez ich varenia. Samozrejme, dnešné technológie výkrmu sú úplne o inom. Odborník by ťažko uveril, že sa takéto spôsoby mohli niekomu čo len prisniť.

Potom tu bola Breďukova metóda mlátenia obilia na poľnom mlatovisku. Spočívala v organizácii práce prisunu obilia, odvozu zrna a slamy. Pre naše pomery úplne nevhodná. Skončila pri zavedení kombajnovkej žatvy.

Samozrejme, veľmi sa angažovala aj Sovietska veda. Tá mala svetu ukázať, aké má nebyvalé možnosti rozvoja v podmienkach socialistického zriadenia, oslobodeného od buržoáznej ideológie a najmä náboženského tmárstva. Opäť, čím väčšia bomba a hlúposť, tým väčšie renomé. Základom produkcie rastlín na poli mala byť Timirjazevova trávopoplná sústava. Pestovanie tráv po istom období malo zaručiť „oddych pôdy“ a jej regeneráciu.

V skutočnosti však nesiali trávu, ale polia nechali zarásť pýrom. Žiadna regenerácia z toho nebola a navyše pýr sa potom dlhé roky nedarilo vykytovať a následné plodiny mali ešte nižšie úrody.

Vedcov celého sveta v oblasti biológie najmä posledné dve storočia veľmi zaujímal vznik živej hmoty. Oparinova teória vykladala, ako kedysi vznikla, no Sovietom by bolo veľmi prospelo, keby ju laboratórne získali. A tak v Leningrade na vedeckovýskumnom ústave pracovala Anastázia Lepešinskaja ako upratovačka a umývačka laboratórneho skla. Zahľadala sa raz na desiatky vedcov, ktorí nazerali neustále do mikroskopov, čosi značili a potom znovu pozerali. Odstavila takýchto „darmožráčov“, čo skúmajú bez

výsledku a zasadla si za mikroskop sama. No a pozrite sa, živá hmota z neživeho bola na svete. Rozomlela akési mäkkýše, čím získala vraj neživú hmotu a na nej sa postupne začal objavovať život. Jej fotografie s pekným účesom pri mikroskope v dôstojných okuliaroch boli okamžite vo všetkých učebniciach biológie nielen v ZSSR, ale aj u nás.

No a nezabudnuteľný Trofim Denisovič Lysenko. Vyznačoval sa nielen v obilnárstve, ale v najrozmanitejších oblastiach poľnohospodárskej vedy. Na všetko mal riešenie. Podľa neho nebolo treba oziminy siahť v jeseni, ale stačilo na jar. Bolo ich treba však nechať predklíčiť a v chladnej miestnosti počas niekoľkých týždňov by prežili štádium jarovizácie. Nuž zase proti zdravému rozumu, ktorému je jasné, že siahť musíš tak či tak, no omnoho lacnejšie a jednoduchšie je zasiahť oziminy v jeseni rovno zo sejačky alebo ručne, ako sa s ňou naťahovať po pivniciach a potom naklíčenú siahť na jar, a to s technickými ťažkosťami. Ešte v roku 1960 vystúpil na ktoromsi zjazde ÚV KSSZ s dvoma skúmavkami zapchatými opatne vatou, v ktorej mal semeno od „vynikajúcich“ býkov, ktoré mali zaručovať behom dvoch rokov zdvojnásobenie dojivosti u kráv na celom území Sovietskeho zväzu, pričom ide o proces, ktorý za normálnych okolností trvá v kultúrnej a organizovanej krajine niekoľko desiatok rokov, ba niekedy viac ako dve generácie. Aplauz bol tam veľký, súdruh Chruščov mu poďakoval, no mlieka aj tak nebolo. Ak sa metóda neuplatnila, ľahko sa našla výhovorka: „sabatáž“. Aj vinníkov objavili a sibírske galusy sa posilnili o ďalšie odborné kádre.

Aj jemu nezahral do kariet známy ruský genetik Jevgenij Vavilov, pracujúci v Leningrade, kde zhromaždil veľkú svetovú kolekciu genetických zdrojov rôznych druhov rastlín. Slúžili mu hlavne ako východiskový genetický materiál pre šľachtenie druhov. Využíval pritom poznatky brnianskeho opáta Jozefa Mendela, ktorý v druhej polovici deväťnásteho storočia robil takéto pokusy ako prvý na svete a spolu s Morganom sa považujú za zakladateľov modernej genetiky. A tak, aby akademik Vavilov Lysenkovi neprekážal, respektíve nazatienil jeho slávu, v roku 1943 ho vyviezli do lágru na Ukrajinu, kde aj zahynul.

Samozrejme, Trofim Denisovič Lysenko dominoval aj v učebniciach biológie aj u nás, a to už od stredných škôl a hlavne svojou teóriou o nekonkurencii v rámci druhov. Tejto teórii ako prví neverili hlavne lesníci, pretože v mladých lesných porastoch bol tento boj veľmi zreteľný a od neho sa odvíjalo pestovanie lesa vôbec. No a aby sa mu vzdala aj u nás patričná česť, pomenovali v Nitre v čase jeho najväčšej slávy v roku 1953 aj ulicu vedúcu na Kalváriu, kde po likvidácii Misijného domu Matky Božej v Nitre sídlila Vysoká škola poľnohospodárska. Tam niektorí zamietenci vyslovovali toto meno s veľkou úctou. Bolo ich však málo.

No a kto by si nepamätal lesknúcu sa slávu sovietskej vedy Vladimíra Mičurina. Vyznamenal sa posunom pestovania teplomilných rastlín do severnejších oblastí a samozrejme tiež svojim nekonečným križiením metódou naštepuvania. Teplomilné rastliny pestovať na severe je nezmysel. Všetde treba sadiť také druhy, ktoré tam majú svoje prirodzené podmienky. Veľkú námahu s Mičurinovou metódou dokonale zničil jeden obyčajný mráz za jednu noc. Údajne naštepil na zemiaky paradajky, ktoré sú z jedného botanického rodu. Bolo to vraj krásne. V zemi sa dario zemiakom a nad zemou na tej istej rastline rástli paradajky. Malo to iba jednu malú chybu, že tento porast ni-

sko naozaj nevidel a kto to skúšal, skončil neúspechom. Vysvetľovalo sa to slabou odbornosťou našich ľudí.

Ostal však po ňom veľmi dobrý vtip a síce, že skrížil hada s ježom, výsledkom čoho bol ostnatý drôt. Ten sa v oných gulagoch a na hraniciach naozaj veľmi dobre osvedčil a uplatnil.

Akademik Sergej Cycin si vyslúžil slávu a uznanie zase križením pýru a raže. Výsledkom mala byť obilnina pre drsnějšíe podmienky a pre každoročné obhospodarovanie bez orby a sejby. Výsledky skončili kdesi na pokusnom poli.

V obilninách však hlásili veľké úspechy s pestovaním bezosinatých krátkostebelnatých nepoliehavých pšeníc (Mirovskaja). Ich autorom bol údajne Akademik Jozef Remeslo. U nás sa s úspechom skutočne pestovali od roku 1960. Bola z toho veľká sláva a akademika Remesla vyznamenávali najvyššími oceneniami aj u nás a keď navštívil Československo, vítali ho so štátnickými poctami. Ibaže ak sa odborník lepšie zahľad do kolekcií porastov rôznych odrôd pšeníc na šľachtiteľských staniách, neušla mu evidentná podobnosť amerických i spomínaných ruských pšeníc, ba mnohí smelo tvrdili, že ide o tie isté odrody, len v Rusku ináč pomenované. Nuž podľa všetkého krádež patentu. Po čase sa preto na akademika Remesla rýchle zabudlo.

Nuž a stále chleba nebolo. Rusko aj s Ukrajinou vlastnili najúrodnejšie pôdy na svete s najväčšou výmerou na obyvateľa, a to až 5 hektárov. (Pre zaujímavosť u nás 0,35 ha a v Izraeli 0,07 ha). Ruská čiernozem bola svetovým pojmom, žiaľ, ale nie v Rusku. Preto sa Leonid Brežnev rozhodol investovať do Kazachstanu. Tam boli nekonečné stepi, ktoré nariadil rozorovať a vysiať. Tam sťahoval aj státisíce roľníkov a osadníkov z celého bývalého Sovietskeho zväzu. Samozrejme, ponajviac za trešt. Chruščov tomu neveril a kritizoval ho, čo bolo potom aj jednou z príčin jeho pádu.

Kazachstan je však známy veľkým prúdením vzduchu. Obrovské vetry odviaľali orniciu z porušenej stepi aj so siatím a výsledky boli mizivé. Ešte horšie predtým pochodilo zúrodnenie púšte Karakum, čo inicioval Jozef Visarionovič Stalin. Vybudovali tam kanály, do ktorých nasmerovali vody rieky Amurdarja. Voda sa v púšti stratila. Vsiakla do piesočnatého podložja a v horúčavách sa vyparila. Z úrody v púšti nebolo nič, no zato vážne poškodili Aralské more, ktoré sa od tej doby začalo strácať z povrchu zeme a stráca sa podnes. Ba sú obdobia v roku, kedy v ňom vody niet. Tak poškodili aj druhý prítok do tohto mora, a to riekou Sirdarja.

Charakteristickým znakom týchto všetkých snáh a projektov, ktoré skončili absolútnym fiaskom, bola „streľba do vetra“. Východisko hľadali tam, kde ho nebolo. Úrody na skvelých pôdach a rovinách Ukrajiny predstavovali ponajviac okolo dvoch ton z hektára, pričom ich prirodzený produkčný potenciál sú štyri tony a pri zodpovedajúcej agrotechnike až šesť ton, ba i viac. Nuž bolo treba týmto oblastiam venovať trochu väčšiu pozornosť a hlavne budovaní sil na obilie, kde by sa zrna skladovalo, dosušalo a ošetrovalo. Nасыпанé haldy obilia na hrbach v poli alebo pod provizórnymi prístreškami napádala plesneň, hniloba a hľadavce, najmä myši. Tam skončila niekedy aj polovica aj tak malej úrody.

No a kto by zabudol na jedného z najväčších spasiteľov sovietskeho poľnohospodárstva, Nikitu Sergejeviča Chruščova. Organizačne zriadil Okresné poľnohospodárske správy, ktoré riadili a spravovali celé regióny. Oni rozpisovali, kto má koľko čoho siahť, sadiť, aké zvieratá chovať a koľko kusov a čoho koľko majú vyprodukovať. Vedúci čini-

telia v poľnohospodárskych podnikoch boli len vykonávateľmi týchto nariadení. Tým sa anulovala ich iniciatíva i samostatné myslenie i zmysel pre podnikanie, čo vážne poznačilo stav v poľnohospodárstve aj u nás a dôsledky cítime najmä teraz. Stratila sa nám takto operatívnosť a invecencia v rozhodovaní. Tieto nevýhody sú u nás veľmi zreteľné v porovnaní s Poľskom.

Chruščov však videl záchrana zase v rozšírení pestovania kukurice. Ona sa stala na dlhý čas politickou plodinou. Kampaň za kukuricu dosahovala veľké rozmery, no postupne po páde tohto odborníka eufória zhasínala. Kukurica potrebuje totiž osobitné ošetrovanie, agrotechniku i závlahy, a to vo vtedajšej praxi nebolo možné splniť. Úrody boli nízke a o neúspechu snáh toho vodcu svedčí fakt, že za jeho éry nenastal žiadny obrat v poľnohospodárskej produkcii tejto veľkej krajiny. Aby predsa len niekoho presvedčil, vo svojich vystúpeniach udával produkciu obilnín nie v tonách, ani v metrických centoch, ale v pudoch (ruská hmotnosťná miera, 18,0 kg). A tak jeho údaje dosahovali stovky miliónov aspoň v číslach.

Táto éra mala veľmi ochotných propagátorov aj u nás. V Prahe profesor Jiří Babička dosiahol vysokú vedeckú hodnotnosť, lebo dokázal vyrobiť z kukurice zlato. Na obhajobu svojej práce takto získaný kusok zlata aj doniesol. Potom začala aj éra gigantománie opäť podľa sovietskeho vzoru. Organizovali sa poľnohospodárske podniky o výmerách 5 – 6 000 hektárov a v mnohých prípadoch aj nad 10 000 ha. Budovali sa dvory s koncentráciou hovädzieho dobytku niekoľko tisíc kusov a ošpaných na desaťtisíce. Najviac trpela ekológia, pretože príroda nedokáže takú veľkú kapacitu stráviť. Samozrejme, aj ekonomika, ale najmä zdravotný stav zvierat, ktoré v takomto prostredí veľmi trpeli. Čo éra, to väčšie komplexy. Takéto snahy neboli len na úrovni politických špičiek, ale aj vedeckých pracovníkov, ktoré mali radosť, ak mohli týmto činiteľom prítakať. A tak napríklad akademik Ladislav Kudrna, ktorý bol ešte do roku 1990 predsedom Československej akadémie zemědělských věd, vypracoval koncepciu, podľa ktorej sa mali na poliach poľnohospodárskych podnikov budovať železničné trate a po nich sa mala presúvať poľnohospodárska technika priamo k lánom na osobitných plošinách. Tento nápad už bol totálne na hraniciach zdravého rozumu a na šťastie rok 1989 urobil koniec jeho realizácii.

Trochu lepšie skončil hodne predtým nápad Františka Čulena, ktorý sa stal za svoje zásluhy v rodnej strane a v láske k ZSSR poverenikom pôdohospodárstva. Na čele vedy a výskumu v oblasti živočíšnej výroby bol zase akademik Ladislav Landau, ktorého povereník Čulen ako osobnosť uznával a bolo o ňom známe, že keď ho napadla dajaká „blankytná“ myšlienka, tak zatelefonoval okamžite pánovi akademikovi, aby spolu realizovali veľkú vec, a to mnoho ráz aj v noci, ak s mu dačo prislino. V tom čase bol zaznamenaný na družstvách veľký úhyn teliat a súdruha povereníka napadla myšlienka vybudovať veľké okresné teľatníky, kde by sa všetky teľatá odchovali pod jedným dozorom a odborným vedením. Myšlienka to bola nerealizovateľná, a tak ho pán akademik pohotovo upozornil: „Sú druh povereník! Je to veľmi dobrá myšlienka, ale tých teliat je v okresoch niekde aj dvadsaťtisíc. A teraz si predstavte, keď tých dvadsaťtisíc teliat začne naraz bľacať. Kto ten bľakot vydrží?“

Nuž súdruh povereník uznal, že pracujúci by v takomto prostredí veľmi trpeli a zložil slúchadlo.

Veľký problém socialistických poľnohospodárskych podnikov bola už spomínaná kvalita krmovín, ktorých bol navyše ešte aj nedostatok. Východisko sa našlo vo využívaní tzv. syntetickej výži-

vy. Nedostatok bielkovín v krmivách mala nahradiť chemicky vyrobená močovina. A tak Ministerstvo zemědělství v Prahe organizovalo v šesťdesiatych rokoch minulého storočia veľké školenia o aplikácii tejto metódy v praxi. Z neho prišiel zootechnik JZD Bystřička od Rožnova domov a oznámil Jánovi Urbanovi, predsedovi družstva: „Pane predsedo, ode dnes nebude u nás ke krmení žádné seno, ani sláma, ani otruby, ale jenom chemie, piliny a čechina.“ Boli prípady, kedy dávky močoviny spôsobili vážne zdravotné poruchy zvierat, ba aj ich hromadný úhyn.

Ktorýsi funkcionár sa dočítal o sovietskych skúsenostiach, že kravy lepšie doja vtedy, keď sa im pri dojení púšťa hudba. A tak na jednej porade vedúcich hospodárskych dvorov dostali všetci nariadené, že kravám sa musí hrať. Mój priateľ Pavol Botka bol vtedy zootechnikom na hospodárstve Ďulov dvor pri Komárne. Jeho vedúci ho s touto direktívou veľmi prekvapil. Akože im nainštalujeme hudbu, keď na dvore nemáme elektrický prúd?“ namietal mu.

Nuž ale rozkaz bol rozkaz a aby ich neobvinili zo sabotáže, najali cigánskeho muzikanta, ktorý na ráno, na obed i na večer chodil po maštali s husľami a pri dojení hral. Hudobník však tak dobre preberal na husľach, že sa to dojičkám i krmičom zapáčilo a zanechajúce dojenie, pustili sa do tanca. Zo zvýšenej dojivosti samozrejme nebolo nič.

A sovietske skúsenosti sa preberali ďalej. Ešte v roku 1967 dotiahli na Slovensko ruského zootechnika z hospodárstva v Gorkách, ktorý robil po Československu veľké turné po krajoch a prednášal, ako treba odchovávať teľatá. Boli to skúsenosti, ktoré naši otcovia samozrejme dávno poznali. Na stredných školách sa žiaci na hodinách biológie a darvinizmu učili, ako vzniklo rekordné stádo Karavajevské. Podobne sme museli vedieť o krave s menom Poslušnica, ktorá v tom čase nadojila 4 000 litrov mlieka.

V roku 1972 na obnovenie vedomia prestíže sovietskeho poľnohospodárstva dovezli kolchozničku Larinu, ktorá tu oduševnene agitovala za česť poľnohospodára a nabádala hlavne ku zodpovednej práci. Roľníkom a ich deťom to bolo na Slovensku vždy samozrejme a darebáci a nedbajúci sa jednoducho nepoženoili, ani nepovyďávali.

Veľkú slávu zožal jeden otec – kolchozník na Ukrajine, ktorý prišiel na nápad kŕmiť ošpané pasením po zemiačnických po zbere zemiakov. Brigády samozrejme zbierali ledabolo a potraviny tam mali ošpané dosť, no aby svoj nápad zefektívnil, rozvážal tam so synmi zemiaky na pole v noci. Naberal ich z už nasypných hald na odvoz. Prišli im na to, vážne sa s tým zaoberali a vyslovili pokarhanie za snahu o svoje zviditeľnenie. Či sa aj oni ocitli na Sibíri za klamstvo, to neviem.

Po roku 1968 sa nastupujúca vlna „profitujúcich“ z novej situácie pretekala v dôslednom uplatňovaní marxisticko-leninských zásad v poľnohospodárstve a v uplatňovaní sovietskeho modelu. Preverení súdruhovia a ono „známe zdravé jadro strany“ sa zbavilo šikovne svojich kolegov a upevnilo si pozície, hlavne tie platové. Najzreteľnejšie sa to prejavilo na Vysokej škole poľnohospodárskej v Nitre, odkiaľ odstránili až 42 % pedagogických pracovníkov, všetko najlepších a najskúsenejších odborníkov.

V konkrétnom živote to znamenalo ďalšiu, úplnú dosocializáciu slovenského vidieka. Bolo to približne ešte 30 % poľnohospodárskej pôdy nachádzajúcej sa najmä v horských a podhorských oblastiach Slovenska. Nové farmy sa budovali ešte vo väčších celkoch. Stálo to obrovské miliardy korún zo štátneho rozpočtu. V móde boli tzv. agrokombináty i spoločné poľnohospodárske podniky a združenia v rámci okresov. Išlo tu predovšetkým o naplnenie uznesenia ÚV KSS

o špecializácii a koncentrácii poľnohospodárskej veľkovýroby s ideou „spriemyselnienia poľnohospodárstva“. Opäť sa nehládalo na ekonomiku, ani na zdravý rozum. Názorným príkladom toho všetkého bola veľkovýkrmňa hovädzieho dobytku v Hladovke na Orave pre 4 500 kusov. Objekt bol postavený na princípe roštového státia bez podstielky, a to pri vodnom toku Jelešňa, priamo vtekajúcom do Oravskej priehrady. Okrem toho podložie Oravsko-novotargskej kotliny je veľkou prúdniciou podzemných pramenitých vôd a objekt bol akoby schválne postavený na ich koreni. Niekoľkotýždňové býčky vozili družstvá desiatky kilometrov do chladných, vlhkých halových objektov. Za nimi vozili seno a slamu, ktoré mohli celkom dobre skonzumovať aj doma. Tam sa z týchto produktov za pomoci rezačiek, mlynov a granulátorov vyrábali v osobitnej fabrike pelety. Tie sa dovažovali do veľkovýkrmne autami a výsledok boli polovicné prírastky u zvierat, aké mali doma. Tento spôsob krmiva a kŕmenia totiž narušil prirodzený proces trávenia v zložitom žalúdku prežúvavcov, čo bolo potom príčinou nedostatočného zhodnocovania krmiva. Tento biologický proces bol však známy mnohé stovky, ba aj tisíce rokov, no pre komunistov a ich ideu nemal čo prekážať. Samozrejme, po roku 1989 celý gigant skončil a dnes sa už len žiaľbohu vietor preháňa cez prázdne objekty tak, ako cez desiatky iných im podobných na celom území Slovenska.

V Senci na hospodárstve Panholec bol postavený päťposchodový teľatník. Dobytko sa výtahmi dopravoval nahor, rovnako krmivo, a hnoj zase nadol atď. Po roku 1989 tiež ostal prázdny a o hospodárstvo mala záujem jedna svetoznáma talianska dobytkárska firma. Jej majiteľ, jeden z najlepších odborníkov na svete, keď objekt videl, takto vyhlásil: „Za mojimi farmami a objektmi obletím každý mesiac skoro celý svet, ale väčšiu hlúposť som ešte za života nikde nevidel!“

A tak sa dnes píše rok 2006. O dva roky bude 60 rokov od „vit'azného februára“ a už 16 rokov žijeme v demokracii svete. Do roku 1989 sa nenašiel nikto, ani skupina ľudí, ktorá by jednoznačne povedala, že tragédia v poľnohospodárstve je nie v slabom uplatňovaní sovietskych metód, ale v kolektívnom hospodárení, ktoré v histórii nemá obdobu.

Všade v hospodársky vyspelom svete je základom poľnohospodárskej výroby rodinná farma a tento model nebol doposiaľ nikým iným prekonaný a ani nebude. Na Slovensku sme stratili tri generácie skutočných roľníkov a tento stav prakticky zanikol. Roľníkom sa totiž nemožno stať ani vyškoliť. Roľníkom sa treba narodiť. Na roli treba vyrastať a budovať a tradíciu a poznatky dedených z otca na syna. Dnes sa mladý roľník na Slovensku nemá ani kde narodiť, ani na čom budovať.

Poľnohospodárstvo Západnej Európy tiež schopnosti a podmienky rýchlej transformácie. Na poli trhu sa dostávajú k nám lacnejšie produkty z týchto krajín a v severnej časti Slovenska zase z Poľska. Expanzia tejto ponuky bude rozhodne pokračovať. Naše poľnohospodárske podniky sú na tomto poli vo veľkej nevýhode.

Zaujímavé je však, že sa k tomu všetkému, čo sa u nás v tomto odvetví za 40 rokov od roku 1948 vyparilo, nikto nepriznáva. Všetky spasiteľné metódy, ktoré sme spomínali, už v onom období po čase splasli ako bublina. Všetky triafli mimo cieľa a mnohí by boli veľmi radi, keby sa na všetko zabudlo. Aby to tak nebolo, napísal som z vlastných skúseností tento článok. A kto si pamätá ešte na delikátnejšie udalosti, nech ich odovzdá budúcim generáciám, aby sa nezabudlo, kto nám na Slovensku náš zdravý sedliacky rozum vyfúkol. Alebo treba k tomu ešte poznamenať, že koho chce Pán Boh potrestať, odoberie mu rozum..?

Uzavretie čiastkovej Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o práve uplatňovať výhrady vo svedomí povolalo nielen rozruch medzi politikmi, ale aj hystériu v radoch ultraliberálov. Keďže im chýbajú argumenty, opúšťajú rovinu vecnej diskusie a často sa uchylujú k invectívam a urážkam. Niektoré články pripomínajú útoky komunistického režimu na Katolícku cirkev. Vatikán bol vtedy obviňovaný z podporovania nacizmu a fašizmu, zo spojenectva s angloamerickým imperializmom a „vlastizrada biskupmi“ boli označení za špiónov Vatikánu. V podobnom duchu,

ťou je, keď k prijatiu zmluvy uviedla, že „Pomohlo tomu aj to, že sa na Slovensku kontaktovala v prvom rade s tými vrstvami katolíckeho kléru, pre ktoré bol vojnový slovenský štát kladnou hodnotou. Dali to najavo niekoľkokrát, napríklad odhalením pamätnej tabule Tisovi v Bánovciach nad Bebravou (kardinál Korec osobne), alebo snahou o beatifikáciu biskupa Vojtaššáka, ktorý sa tak ponáhľal arizovať Baldovské kúpele, že o ne žiadal ešte pred právnou úpravou arizácií.“

Po prvé. Katolícka cirkev na Slovensku po roku 1989 mala za cieľ hlavne duchovnú obnovu a nápravu krivd spôsobených komunistickým

Skutočne?

Ad: Katarína Zavacká - Vatikánska zmluva obmedzuje ľudské práva a slobody

ale s rafinovanejším slovníkom sa objavujú články od osôb, ktoré sa angažovali za komunistického režimu. Medzi také možno zaradiť články a vystúpenia Kataríny Zavackej, či sa už vyjadrovala k otázke potratov, homosexuálov, protestov proti návšteve pápeža, proti prijatiu Základnej zmluvy s Vatikánom alebo k osobitnej Zmluve o práve uplatňovať výhrady vo svedomí (návrh zverejnili Katolícke noviny č.7/2006). V svojom článku, uverejnenom 15. 2. 2006 v denníku Pravda, napadla pôsobenie Katolíckej cirkvi a jej predstaviteľov ako v minulosti tak i v súčasnosti. Najprv vyslovila pochybnosť o slobodách veriacich, ktoré sú uvedené v zmluvách medzi naším štátom a Svätou stolicou, a v tejto súvislosti napadla uzatvorené konkordáty v minulosti. Na základe uzavretia konkordátu s Talianskom obvinila Svätú stolicu z toľerovania fašizmu a tvrdí, že uzavretím konkordátu s Nemeckom za pápeža Pia XII. Cirkev „ignorovala všetky negatívne signály, ktoré nacistické Nemecko vysielalo“, čo napokon „umožnilo aj teror proti Židom“. Keby autorka, ako historička práva, bola objektívna, uviedla by stanoviská Katolíckej cirkvi obsiahnuté v pápežských encyklikách a uviedla by aj historické fakty z knihy Pierre Bleta (člena vatikánskej komisie historikov) „Pie XII. Et la deuxième guerre mondiale“ (Pius XII. a druhá svetová vojna – Francúzsko 1997). V encyklike Mit brennender Sorge, z roku 1937, bol odsúdený nacizmus, rasizmus i útočné novopohanstvo a vyslovená bola tvrdá kritika politiky Nemecka, ktoré uzavretú zmluvu nedodržiavalo. V tom istom roku Cirkev v encyklike „Divini redemptoris“ odsúdila tiež bezbožný komunizmus, jeho nebezpečenstvo. Rovnako nebezpečné sú nacizmus, komunizmus, ako aj novopohaniský liberalizmus, ktorý sa oháňa falošnou demokraciou a slobodou. Cirkev tak dnes, ako aj v minulosti nikoho „neignoruje“, bráni a bráni prirodzené práva človeka, ktoré sú dobré a užitočné pre spoločnosť, ak sú aj mravné.

Autorka ďalej obvinila Svätú stolicu z angažovania sa v postkomunistických štátoch po roku 1989, keď napísala: „Často predovšetkým zásluhou domáceho kléru si definovala také ciele, ktoré nie sú celkom vhodné so zásadou dobrého úmyslu.“ Zlomysel'nosť

totalitným režimom. Obviniť slovenský klérus z nie dobrých úmyslov, ten klérus, ktorý pre vieru musel toľko vytrpieť, je hrubá urážka všetkých katolíkov na Slovensku. Napadnúť J. Em. Jána Chryzostóma kardinála Korca, ktorého si tak nesmierne vážil pápež Ján Pavol II. a ktorý si svojím životom a dielom získal úctu aj u mnohých neveriacich, pokladám za surovosť najhrubšieho zrna. Áno, ako biskup odhaľoval pamätnú tabuľu kňazovi svojej diecézy a prezidentovi prvej Slovenskej republiky, o ktorom Dr. Ján Balko (známy obhajca Židov, a to nielen v Štátnej rade) k vyneseniu rozsudku nad prezidentom J. Tisom v nedávno vydané knihe napísal: „Všetci sme boli zhrození, ako bola zhrozená veľká časť slovenského národa. Benešova popravčia komisia odsúdila muža, ktorý zachránil od záhuby slovenský národ, jeho existenciu a kultúru. Prezidenta, ktorý nepodpísal ani jeden rozsudok smrti! Tento tzv. Národný súd, odsúdil na smrť najstoročnejšieho syna slovenského národa.“

Po druhé. Pani historička obvinila biskupa Vojtaššáka z arizácie Baldovských kúpeľov, hoci existuje mnoho zverejnených dokumentov o tejto lži. Vysvetlenie sa nachádza napríklad v knihách V. Trstenského – Sila viery, sila pravdy (s. 178, 179), V. Trstenský – Ďalšie bolestné ... (s. 114, Prešov 2000), kde sa nachádza aj list adresovaný redakcii Pravda z 27.10.1993, ako odpoveď na článok K. Zavackej (!), s citovaným vyjadrením sa samotného biskupa k tejto otázke. V podstate obchodník Fried z Levoče si na kúpu kúpeľov od Zipsler Bank požičal celú sumu. V roku 1941 ušiel a pretože dlh s úrokmi nezaplatil, banka súdnou cestou majetok získala. Dala ho do dražby a hospodársky správca biskupstva ho odkúpil. Zdevastovaný majetok biskupstvo zrekonštruovalo na rekreačné stredisko pre seminaristov za 2 milióny vtedajších slovenských korún. Komunistický režim zrekonštruované kúpele pošťatnil bez náhrady. Teda išlo o legálnu kúpu a biskup nemal úmysel seba ani Cirkev zísťne obohatiť.

Na záver sa pýtam, čo vlastne sleduje autorka nepravdivými a urážlivými obvineniami? Sú jej ciele „celkom vhodné so zásadou dobrého úmyslu“?

STANISLAV MÁJEK

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa
vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41,
841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: *Július Binder* (predseda), *Anton Hlinka*, *Richard Marsina*, *Tibor Kovalik* (Kanada), *Vladimír Kubovčík*, *Peter Kubica*. – Šéfredaktor: *Teodor Križka*. – Grafik: *Alojz Tomášek*. – Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia

vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahrancna.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk

ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

„Kultúra a život Slovákov vo svojich mnohokrakých prejavoch sú poznačené kresťanskou vierou, ktorá prechádza cez celé ich dejiny ako životodarná voda: niekedy tečie pod zemou, inokedy preniká na povrch, ale vždy je tajomnou miazgou, ktorá zaisťuje rast a rozkvet stromu, čo prináša hojné plody svätosti, pracovitosti a vernosti. Žiarivým vzorom toho sú svätí Gorazd, Bystrík, Andrej Svorad, pustovník Benedikt či košickí mučeníci.“
(Homília Jána Pavla II. na Vajnorskom letisku 22. apríla 1990)

Tento rok si pripomenieme 960 rokov od umučenia jedného z našich slovenských svätcov - svätého Bystríka - biskupa a mučeníka, ktorý zahynul počas tzv. uhorskeho pohanského povstania roku 1046.

Sv. Bystrík žil v neľahkých časoch, v dobe, keď sa starí Slováci aj napriek rozvratu Veľkomoravskej ríše snažili uchovať kresťanské hodnoty, ktoré im zanechali sv. Cyril a Metod a zároveň v dobe, keď sa kráľ Štefan I. podujal obrátiť maďarské kmene na kresťanskú vieru. Keď panovník hľadal vhodných kandidátov na miesta uhorských biskupov, ťažko sa mohol spoliehať na nedávno pokresťančené maďarské obyvateľstvo. Za biskupov teda povolal buď cudzincov (sv. Gerard, sv. Buldus) alebo príslušníkov obyvateľstva z dávno predtým pokresťančeného Nitrianska, medzi ktorých patrili sv. Bystrík.

Svätý Bystrík pochádzal z veľmožského rodu z okolia Nitry a študoval pravdepodobne na učilišti sv. Hypolita na Zobore. Za nitrianskeho biskupa bol menovaný za vlády Štefana I. okolo roku 1038. Podľa názoru súčasnej historiografie sa síce existencia biskupstva v Nitre v prvej polovici 11. storočia s určitou pravdepodobnosťou potvrdiť nedá, za nitrianskeho biskupa ho však považuje nielen stará tradícia, ale v prospech Nitry ako jeho sídla hovorí i skutočnosť, že bol prepoštom nitrianskej kapituly, či kapitulným vikárom. Niektorí autori sa domnievajú, že sv. Bystrík mal biskupské svätenie ad personam alebo ho

považujú nie za miestneho sídelného, ale za nejakého titulárneho či „vandrovného“ biskupa, ktorý mal na starosti Nitru ako svoje misijné územie. Mohol byť teda cirkevným funkcionárom, ktorý v súčinnosti s panovníkom budoval základy kresťanstva a cirkevnej organizácie na území Nitrianska.

Pomery v Uhorsku sa po smrti kráľa Štefana I. († 1038) zhoršili. Hoci prvý uhorský kráľ zanechal po sebe vnútro- i zahraničnopoliticky relatívne konsolidovanú krajinu - predsa väčšina obyvateľstva kráľovstva, vrátane aristokracie, zostávala verná pohanským tradíciám. Štefan I. po smrti svojho syna Imricha v roku 1031 nenašiel doma vhodného nástupcu, a tak zaň určil Petra, syna benátskeho dóžu Ota Orseola a svojej mladšej sestry. Porušil síce starý rodový princíp seniorátu, ale nemal na výber, pretože tí členovia arpadovskej dynastie, ktorí ako kandidáti na trón prichádzali do úvahy, neskrývali svoje sympatie k pohanstvu. Aby Štefan I. zaisťoval Petrovi Orseolovi nástupníctvo, nechal svojho bratranca Vazula najprv uväzniť na Nitrianskom hrade a neskôr oslepiť. Jeho synov Ondreja, Bela a Leventeho vyhnal z Uhorska.

Peter Orseolo žil podľa historických prameňov nemravné, bol ukrutný a náruživý. Opoľnoval domácomi veľmožmi a tí sa voči nemu počas jeho krátkej vlády (1038-41, 1044-46) dvakrát postavili. Pri druhej vzbure proti Petrovi Orseolovi, ktorá vypukla v lete 1046, stáli proti nemu dva tábory - organizovaný odboj uhorských veľmožov, ktorí povolali do Uhorska vyhnaných Vazulových synov a spočiatku len spontánna lokálna vzbura proti kresťanstvu na čele so sedmohradským vojvodom Vatom. Sily, ktoré sa snažili o obnovu pohanstva,

však obratne využili nestabilnú situáciu v krajine a využili ju vo svoj prospech. Po príchode Vazulových synov do Uhorska sa všetci odporcovia Petra Orseola spojili a tiahli k Stoličnému Belehradu, kde panovník sídlil. Po vypuknutí povstania sa uhorskí biskupi rozhodli, že sa zhromaždia v opevnenom Stoličnom Belehrade v Zadunajsku a tam prečkajú nepokojné časy až do príchodu právoplatných nástupcov na trón. Povstanie nezasiahlo celé Uhorsko, ale zväčša len jeho východnú časť - Potisie.

Po správe, že sa Ondrej a Levente rýchlo blížili k Pešti a že sa tam chcú utáboriť, sa biskupi Gerard, Buldus, Bystrík a Beneta rozhodli, že pôjdu privítať budúceho panovníka. Keď sa blížili k dunajskému prievozu, zhora z vrchu Kelen (na pamiatku sv. Gerarda sa dnes nazýva Gellérthegy) ich nečakane zasiahli Vato- ví povstalci spáskou kameňov. Po tomto útoku povstalcov sa biskupi Bystrík a Beneta snažili preplaviť na druhý breh Dunaja do bezpečia, kde mali byť Ondrej a Levente. Na peštianskom brehu však našli tiež vzbúrencov, ktorí tvorili predvoj oboch kniežat. Povstalci spôsobili sv. Bystríkovi smrteľné zranenia, ktorým na tretí deň podľahol. Historické pramene spomínajú, že smrteľné zranenia spôsobili sv. Bystríkovi bodné rany mečom. Po svojom príchode na miesto, kde povstalci chceli umučiť aj Benetu, im Ondrej prísne zakázal pokračovať vo vraždení a tak sa jedine tomuto z biskupov podarilo zachrániť.

Krajinský cirkevný snem sa roku 1083 so súhlasom pápeža Gregora VII. uzniesol na tom, že takým misionárom, ktorí majú zásluhy na diele pokresťančenia v Uhorsku a svoju vernosť kresťanskej viere dokázali aj mučeníctvom,

sa má dať úcta, ktorá prináleží svätým. Dnešný sviatok sv. Bystríka stanovila roku 1092 Sabolčská synoda na 24. septembra, i keď udalosti umučenia sa odohrali pravdepodobne už niekedy koncom augusta. Na tento deň pripadá podľa kalendára katolíckej cirkvi spoločná spomienka sv. Gerarda, sv. Buldu a sv. Bystríka.

Úcta k sv. Bystríkovi nie je na Slovensku veľmi rozšírená. Existujú síce vyše dve desiatky jeho vyobrazení, je mu však zasvätená len jediná kaplnka v Dome sv. Bystríka v Čičmanoch. Úcta k svätým sa však v národe prejavuje aj tým, že národ podľa nich pomenuje svojich potomkov a vyberie svojim deťom za patrónov práve národných svätcov. Slováci sa však narodili od Maďarov boja dávať staroslovenské mená svojim potomkom, boja sa prihlásiť k odkazu sv. Bystríka. Svätý Bystrík by si určite zaslúžil na Slovensku väčšiu úctu.

Osobnosť svätého Bystríka je pre nás zaujímavá tým, že si zachoval svoju vieru v dobe, keď bolo modernejšie vrátiť sa k starým pohanským zvykom, zbúrať kostoly a postaviť nové modly. Avšak situácie nášho každodenného života i od nás vyžadujú byť verní hodnotám, ku ktorým sme ako ľudia a kresťania pozvaní aj za cenu obety.

BYSTRÍK BUGAN

Edita Ambrušová: Svätý Bystrík

Teritórium osobností

Filmová tvorba Alexeja Balabanova

chladne a rozhodne. Pomáha aj úplne neznámym ľuďom - revízorovi v autobuse, ktorý si nemôže poradiť s arogantnými čiernymi pasažiermi, pouličnému predavačovi, ktorého ohrozuje ozbrojený výpalník. Zachraňuje svojho staršieho brata Viktora (Viktor Suchorukov) z bytu plného ozbrojených mafianov, aj keď vie, že ho zradil. „Si môj brat“, krátko vysvetľuje svoju filozofiu Viktorovi prosiacom o odpustenie.

Pokračovanie „Brata“ - „Brat II“ sa začína odohrávať v Moskve, kde Danila stretáva kamarátov z vojny - Konstantina a Ilju. Jedného z nich - Konstantina zavraždia. Stopy vedú do ďalekého Chikaga, kde Konstantinov brat hráva v NHL. Danila, pre ktorého je bojové bratstvo posvätné, sa vypraví na riskantnú cestu do Ameriky, kde proti nemu stojá naraz dve mafie - domáca americká a ukrajinská. „Povedz mi, v čom je sila?“ pýta sa Danila novodobého následníka AL Caponeho po tom, ako prenikol do jeho sídla, „vari v peniazoch? Aj brat hovorí, že v peniazoch... Ja si myslím, že sila je v Pravde. Kto má Pravdu, ten je silnejší.“

Kým prvý „Brat“ je akčná a filozofická dráma s kriminálnou zápletkou, druhý je skôr čierna akčná komédia, ktorá je veľmi fiktívna a veľmi reálna zároveň - táto, na prvý pohľad nemožná, ale v Balabanovom filme úplne harmonická, jednota reality a fikcie, dokázala rozbiť stereotyp, že pokračovanie je slabšie ako prvý film. A opäť sa lámali rekordy sledovanosti a predaja videokaziet. Každý z dvoch „Bratov“ je vynikajúci po svojom. Ako v prvom, tak aj v druhom filme Balabanov dokázal nájsť dovtedy

neznáme herecké talenty. Pozoruhodné je aj to, že herci hrajú akoby seba samých (veľakrát aj mená stvárněných postáv sa zhodujú s menami tých, ktorí ich stvárnajú) a niektorí doslova samých seba - napríklad popová speváčka Irina Saltykovová, alebo známy hokejista Darius Kasparaitis. Je to určite tiež jedna z príčin obrovskej popularity Balabanových diel.

Nakrúcanie sprevádzalo množstvo problémov - finančná kríza v roku 1998, potom teroristické útoky na obytné domy na jeseň 1999 - prísne bezpečnostné opatrenia veľmi sťažili nakrúcanie bojových scén.

Osobitnou témou je rockový soundtrack, výrazný najmä v „Bratovi II“, s rockermi má režisér veľa spoločného - jemná kontroverzia, rebélia proti arogancii spoločnosti a nespravodlivosti, hľadanie duchovných hodnôt. Ak by sme hľadali paralely balabanovskej tvorby s ruskou klasikou 19. storočia, na ktorú sa Balabanov a spol. veľakrát priamo či nepriamo odvolávajú - Danila Bagrov je ako keby súčasny „hrdina našich čias“, prenesený do deväťdesiatych rokov, tiež kontroverzný, treba však povedať, že s väčšími pozitívami, ako Lermontovov Pečorin.

Na druhej strane „Vojna“ - je otvorený antitolstoizmus - Balabanov presvedčivo ukazuje, že protivník sa Zlu je potrebné a dokonca nutné. Kto tak nerobí - je spolupáchateľom.

Väčšia časť filmu sa odohráva na Kaukaze, kde teroristi väznia dvoch anglických hercov- snúbencov Johna (Ian Kelly) a Margaret (Ingeborga Dapkunaj- te), ktorých uniesli z Gruzínska, kde ma-

li mať predstavenie. Spolu s nimi sa v jame ocitnú traja ruskí vojaci - seržant Ivan Jermakov (Alexej Čadov), kapitán Medvedev (Sergej Bodrov ml.), vojak Fedor Kulik a jeden civilista (zrejme podnikateľ) - Semion.

Polný veliteľ Aslan (Georgij Gurgulia) pustí Johna, aby mu doniesol výkupné 2 milióny libier za Margaret a z nejasných príčin aj Ivana, za ktorého aj tak nemá kto zaplatiť...

Po neúspešných pokusoch zhromaždiť 2 milióny John vyhľadá Ivana, ktorý sa už stihol vrátiť do rodnej Sibíri a poprosí o pomoc - chce podniknúť nelegálnu záchrannú misiu. Ivan, ktorý stále nevie zabudnúť na zraneného kapitána Medvedeva, ktorý ostal v zajatí, súhlasí... Nemohol však tušiť, že ten, ktorému pomáha, ho nakoniec, keď bude po všetkom, zradí. Z dvoch jednoduchých dôvodov. Pre peniaze a popularitu. Zlo však podobne ako v prvých filmoch Balabanov nemohol nechať aspoň čiastočne nepotrešané - veliteľ teroristov Aslan hynie rukou rozžutreného Johna a samotný John, ktorý kvôli vlastnému prospechu vypovedá proti Ivanovi (samozrejme z Anglicka, kde je v bezpečí) a pošle ho do väzenia (hoci tam patrí skôr on sám), prichádza o lásku Margaret...

Film núti diváka stále rozmýšľať, hodnotiť konanie postáv, ľudské kvality a slabosti. Vo filme je takmer všetko - hrdinstvo aj zrada, podlosť aj česť, krutosť aj ľudská добрota, láska aj sklamanie, úprimnosť aj pokrytectvo... Tak ako „Brat“ a „Brat II“ aj „Vojna“ sa stretla z obrovským ohlasom. Tak ako obidvoch „Bratov“ aj „Vojnu“ zahrabávali pod čiernu zem alebo vychvaľovali do

nebies. Ale v každom prípade - máloko ho tieto filmy nechali ľahostajnými... Pobúrení čečenski ozbrojenci, zdržujúci sa v Pankiskej úžľabine v Gruzínsku (s tichým súhlasom gruzínskej vlády), dokonca začali s nakrúcaním vlastného filmu - odpovede (jeden z pracovných názvov - „Šahid“), kde role ruských vojakov mali hrať gruzínski vojaci. Podľa ruských internetových novín www. utro.ru počas nakrúcania, kvôli nedostatku slepých nábojov sa používali ostré. Osud tejto „perly“ svetovej kinematografie autorovi týchto riadkov nie je známy.

Aj v tomto prípade sa opäť prejavil talent Alexeja Balabanova na objavovanie nových hviezd. Do hlavnej úlohy Ivana Jermakova obsadil absolútne neznámeho Alexeja Čadova, úlohu jeho priateľky Katky stvárnila tiež dovtedy neznáma študentka herectva - Viktória Smirnovová.

Žiaľ, tragédia v Karmadonskej úžľabine, kde pod lavínou zahynul v septembri 2002 Serej Bodrov ml., ktorý nakrúcal, už ako režisér, film - „Spojka“, navždy zastavila spoluprácu týchto dvoch významných osobností ruskej kinematografie. Po smrti Bodrova Balabanov stihol vytvoriť ešte dva filmy - „Žmurki“ a „Amerikanec“, ale ani jeden nenadviazal na úspech „Vojny“ a „Bratov“. Či sa Balabanovovi podarí opäť využiť svoje schopnosti „objaviteľa hereckých osobností“, ukáže zrejme čas.

V každom prípade okrem zaujímavých scenárov, vynikajúcej práce s ľuďmi, Balabanov dokázal vytĺkať z minima maximum a dosahovať závažné úspechy, majúce k dispozícii relatívne veľmi skromné prostriedky a možnosti. Ak sa pozrieme na súčasný bezútešný stav slovenskej kinematografie, treba povedať, že Slovensko by veľmi potrebovalo mať nejakého svojho Balabanova...

ROMAN ZAGORA